

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Larikka Tiina ja Lehtinen Sari-Päivi

TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA
RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMA-
TYÖN TOTEUTTAMISESTA VAASAN
VANKILASSA

Ylempi AMK-tutkinto

Sosiaali- ja terveysala

2010

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Tiina Larikka ja Sari-Päivi Lehtinen
Opinnäytetyön nimi	Työntekijöiden kokemuksia rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamisesta Vaasan vankilassa
Vuosi	2010
Kieli	suomi
Sivumäärä	58 + 2 liitettä
Ohjaaja	Andrew Sirkka

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, mitä kokemuksia Vaasan vankilan moniammatillisen rangaistusajan suunnitelmatyön työntekijät olivat saaneet rangaistusajan suunnitelmatyöstä vuoden 2006 lakiuudistuksen jälkeen. Keskeisiä teemoja ovat rangaistusajan suunnitelma, moniammatillisen työryhmätyö, ammattiryhmän rooli. Lisäksi pohditaan miten työtä tulisi jatkossa kehittää.

Teoriaosuudessa käsitellään vankeuslain velvoitteita, vankilan tarjoamaa toimintaa ja Vaasan vankilan rangaistusajan suunnitelmatyötä. Tutkimus on laadullinen ja tutkimusaineisto on kerätty esseemuotoisella teemakyselyllä Vaasan vankilan rangaistusajan suunnitelmatyötä toteuttavilta sekä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen työntekijöiltä (N= 17). Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen.

Rikosseuraamustyössä työntekijät kokivat vangin rangaistusajan suunnitelman työvälineenä, joka ohjaa ja jäntevöittää työskentelyä vangin kanssa. Moniammatillinen työryhmätyö koettiin vankilan työntekijöitä yhdistävänä tekijänä. Työryhmätyöllä on vähennetty työntekijöiden omia tulkintoja vangin rangaistusajan suunnitelman toteuttamisesta ja estetty toiminnan sirpaloituminen. Työntekijät kokivat olevansa oman alansa osaajia ja pitivät työskentelytapaansa mielekkäänä ja työtänsä haasteellisena. Haasteena koettiin vangin vastuuttaminen omien tavoitteidensa mukaiseen toimintaan. Koko työyhteisön sitouttaminen rangaistusajan suunnitelmatyöhön koettiin tärkeäksi, mutta haasteelliseksi. Kehittämistarpeiksi koettiin rangaistusajan suunnitelmatyön sisällön kehittäminen ja suunnitelmatyön organisoiminen vankilassa ja koko rikosseuraamusalalla.

Tutkimus antaa aihetta jatkotutkimuksiin selvittää miten laitosvaltaa käytetään rangaistusajan suunnitelmatyössä, tehdä vertailevaa tutkimusta työkäytänteistä eri vankiloissa sekä selvittää vankien kokemuksia rangaistusajan suunnitelmien toteuttamisesta.

Avainsanat: moniammatillisuus vankilatyössä, rikosseuraamusala, vankeusvangin rangaistusajan suunnitelma

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtamisen koulutusohjelma

ABSTRACT

Authors	Tiina Larikka and Sari-Päivi Lehtinen
Title	The Employees` Experiences on Implementing the Prison Sentence Plan in Vaasa Prison
Year	2010
Language	Finnish
Pages	58 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Andrew Sirkka

The purpose of this master´s thesis was to find out what kind of experiences the members of the multiprofessional prison sentence planning team in Vaasa prison have after the 2006 law reform. The key issues are the planning of the prison sentence, multiprofessional teamwork, the role of different professional groups and how to develop the work in the future.

The theoretical framework deals with the obligations of the imprisonment act, activities offered by the prison and the prison sentence planning of Vaasa prison. The research is qualitative and the research material has been analyzed using content analysis. The material has been collected by using an essay-form theme questionnaire (N=17). The questionnaire was given to those working with prison sentence planning in Vaasa prison and to employees of the assessment center of the Criminal Sanctions Agency of Western-Finland.

The results show that the prison sentence plan is an instrument that guides, structures, promotes and motivates the prison employees to work towards a common goal. Multiprofessional teamwork was seen as a uniting factor and it has helped minimizing different interpretations of sentence plans and prevented the fragmentation of prison work. Employees see themselves as professionals and find the work motivating and challenging. Making prisoners responsible for achieving self-set goals and motivating the whole work community to commit to common aims was considered to be a challenge. According to the research, employees would like to develop the prison sentence planning within the prison by drawing up a job description for the multiprofessional team. Co-operation between different partners must be developed and assessment and work instructions must be composed for the field of criminal sanctions. Also, the organisation of prison sentence planning must be developed.

Topics for further research could be the use of institutional power in prison term planning, comparing the work methods in different prisons and assessing the implementation of the prison sentence plan from the viewpoint of the prisoners.

Keywords: Multiprofessional teamwork in prison, Prison and probation services, Prisoner´s sentence plan

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO.....	6
2 VUODEN 2006 VANKEUSLAKIUUDISTUS	7
2.1 Rangaistusajan suunnitelma	8
2.2 Uusintarikollisuuteen vaikuttaminen.....	9
2.3 Rikosseuraamusalalla käytössä oleva riski- ja tarvearvion työmalli.....	11
2.4 Vaasan vankila osa rikosseuraamuslaitosta	11
3 UUSINTARIKOLLISUUTEEN VAIKUTTAVA TOIMINTA RIKOSSEURAAMUSALALLA.....	14
3.1 Ohjelmatyö rikosseuraamusalan yksiköissä	14
3.2 Päihdekuntoutus vankilassa	16
3.3 Yksilötyö vankilassa.....	17
3.4 Rangaistusajan suunnitelmien mukainen muu toiminta	18
4 VAASAN VANKILAN RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMATYÖ	20
4.1 Moniammatillisuus vankilatyössä	20
4.2 Vaasan vankilan moniammatillisen työryhmän kehittyminen.....	22
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	24
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	26
5.2 Teemakysely aineiston kerääminen.....	26
5.3 Analysointimenetelmät	27
6 TULOKSET.....	29

6.1 Työntekijöiden kokemuksia käytännön rangaistusajan suunnitelmatyöstä	30
6.2 Työntekijän oma kokemus Vaasan vankilan moniammatillisesta työryhmästä	35
6.3 Työntekijän ammattiryhmän rooli rangaistusajan suunnitelmatyössä ..	39
6.4 Työntekijöiden esittämiä kehittämistarpeita rangaistusajan suunnitelmatyöhön.....	41
7 TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	48
8 POHDINTA.....	53
LÄHTEET	55
LIITTEET.....	59

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tutkitaan vuoden 2006 lokakuussa voimaan tulleen uuden vankeuslain velvoitteiden käytäntöön soveltamista Vaasan vankilassa. Vankeuslain 2 §:n pykälän mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana (L767/2005).

Tutkimuksen tarkoituksena on johtamisen ja kehittämisen näkökulmasta selvittää mitä kokemuksia työntekijät ovat saaneet vankien rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamisesta sekä työskentelystä moniammatillisessa työryhmässä. Tavoitteena on selvittää, miten vankien rangaistusajan suunnitelmien tavoitteet ja niiden arviointi tulee osaksi hyvää rikosseuraamustyötä ja miten sitä tulee kehittää Vaasan vankilassa. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan jokaiselle vankeusvangille. Se on yksilöllinen suunnitelma, miten ja missä vaiheessa vaikutetaan vangin toimintakykyyn sekä riskiin tehdä uusia rikoksia. Vankien rangaistusajan suunnitelmien seurannasta vastaavat vankilan rikosseuraamusesimiehet ja tässä työssä on mukana tiiviisti moniammatillinen työryhmä ns. osastokokous. Moniammatilliset työryhmät ovat osa arkipäivän työtä mm. psykiatrisessa hoitotyössä, mutta rikosseuraamusalalla ne ovat tulleet käyttöön lakiuudistuksen jälkeen.

Tutkimuksen aikana vankeinhoitolaitos ja kriminaalihuoltolaitos yhdistettiin 1.1.2010 Rikosseuraamuslaitokseksi, tästä johtuen vuoden 2006 lakiuudistuksen vankeinhoidon tavoitteet ovat muuttuneet koko rikosseuraamusalan tavoitteiksi ja ohjeiksi. Tutkimus on toteutettu syyskuun 2009 ja huhtikuu 2010 välisenä aikana, joten rikosseuraamusalan sanasto on muuttuvassa tilassa ja se näkyy tutkimuksen kirjoitusasussa. Tutkimus on toteutettu laadullisella otteella ja kohderyhmänä Vaasan vankilan ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen työntekijät

2 VUODEN 2006 VANKEUSLAKIUUDISTUS

Vankeuslakiuudistus tuli voimaan 1.10.2006. Uudistuksessa lakiin kirjattiin tehtäviä, jotka olivat tätä ennen olleet asetusten, ohjeiden ja määräysten tasolla sekä rikoslaissa. Perustuslain 2005 uudistuksen jälkeen katsottiin, että on aika kirjata vankien kohteluun, kuntoutukseen ja valvontaan liittyvät toimenpiteet laintasolla. Valtioneuvoston asetus täydentää lakia sekä käytännön ohjeistusta annetaan jonkin verran ohjeiden ja määräysten tasolla. Tämän lisäksi Suomi on ratifioinut useita ihmisoikeuksiin liittyviä sopimuksia, joilla on merkitystä vapautensa menettäneen kohtelua ja oikeuksia arvioitaessa. (Mohell & Pajuoja 2006, 16.) Vankeuslain 2 §:n pykälän mukaan: vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana (L767/2005).

Vankeinhoito- ja kriminaalihuoltotyö ovat osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Rikosseuraamuslaitos panee täytäntöön tuomioistuinten määräämät vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangaistukset sekä huolehtii tutkintavankeuden toimeenpanosta. (Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen periaateohjelma 1998.) Vankeuslain myötä rikosseuraamusalan tavoitteet uudistuivat ja tulivat velvoittavimmiksi. Seuraavat kuusi tavoitetta on kirjattu virallisesti rikosseuraamusalan tavoitteiksi: vankeusrangaistuksen täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeusrangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan sekä ehkäisee vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja. Rangaistuslaitoksen olosuhteet on järjestettävä mahdollisuuksien mukaan vastaamaan yhteiskunnassa muuten vallitsevia elinoloja. Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Heitä ei saa perusteettomasti asettaa keskenään eriarvoiseen asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai terveydentilan taikka uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muuhun näihin rinnas-

tettavan seikan perusteella. Nuoren rikosentekijän ikä ja kehitystarpeet tulee erityisesti huomioida täytäntöönpanossa rangaistusta. Vankia on kuultava vankilassa häneen liittyvässä päätöksenteossa, kuten asumista, toimintaan sijoittamisesta tai muussa hänen kohteluun koskevassa asiassa.

2.1 Rangaistusajan suunnitelma

Vankeuslain (L767/2005) 4 luvun 6 §:n mukaan vangille laaditaan yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma. Suunnitelman tavoitteena on edistää vangin elämäntähtäilyä, valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan ja sijoittumista yhteiskuntaan. Rangaistusajan suunnitelma on yksi keinoista, joka mahdollistaa rangaistusajan mielekkään käytön. Suunnitelma lisää täytäntöönpanon ennustettavuutta ja johdonmukaisuutta. Se vähentää moninkertaisen työn tekemistä varmistamalla vankia koskevan tiedon siirtymisen laitoksesta toiseen ja vapauteen siirryttäessä sekä parantaa yhteistyötä viranomaisten ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Rangaistusajan suunnitelma korostaa rangaistusajan prosessiomaista ja hallittua luonnetta. (Mohell & Pajuoja 2006, 66–67.) Rangaistusajan suunnitelma kattaa koko vangin rangaistusajan valvottu koevapaus ja ehdonalainen vapaus mukaan lukien, vapautumisen lähestyessä siihen kytketään vapauttamis- ja valvontasuunnitelma. Vangin rangaistusajan suunnitelma tehdään kaikille vankeusvangeille. Suunnitelmien sisältö ja tavoitteet mitoitetaan rangaistusajan pituuden sekä vangin sosiaalisen toimintakyvyn ja henkilökohtaisten olosuhteiden edellyttämällä tavalla niin, että tavoitteisiin on rangaistusajan kuluessa mahdollisuus päästä.

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan vankitietojärjestelmään. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan: Vangin aikaisempi rikoshistoria, vangin tekemän rikoksen tai tekemien rikosten laatu ja tuomitun rangaistuksen pituus. Rangaistusajan suunnitelmassa huomioidaan vangin sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat sekä arvio vangin työ- ja toimintakyvystä. Arvioidaan vangin uusiin rikoksiin syylistymistä lisäävät ja vähentävät tekijät sekä turvallisuuteen vaikuttavat tekijät. (A509/2006.)

Rangaistusajan suunnitelma tulee sisältää vankeusajan keskeiset tavoitteet, tiedot vangin toimintaan osallistumisen laadusta, sisällöstä ja vaatavuustasosta. Vangin

sijoittamiseen liittyvät turvallisuusvaatimukset sekä tiedon vangin sijoitusvankilasta. Suunnitelmassa otetaan kantaa mahdollisen poistumisluvan ajankohtaan ja edellytyksiin sekä mahdollisuudesta päästä valvottuun koevapauteen. Suunnitelma sisältää myös vapauttamissuunnitelman.

Rangaistusajan suunnitelma valmistellaan yhteistyössä vangin kanssa, osallistuminen rangaistusajan suunnitelma tekemiseen on vapaaehtoista mutta suotavaa. Arviointikeskuksessa tehdyt rangaistusajan suunnitelmat vanki allekirjoittaa. Rangaistusajan suunnitelma on eräänlainen sopimus rikosseuraamuslaitoksen ja vangin kesken. (Mohell & Pajuoja 2006, 60.)

Arviointikeskuksen erikoissuunnittelijat laativat vankien rangaistusajan suunnitelmat. Lyhyt tuomioisille vangeille rangaistusajan suunnitelma tehdään ilman haastattelua kirjallisten tietojen perusteella. Pidempään vankeusrangaistukseen tuomittujen vankien rangaistusajan suunnitelmat tehdään riski- ja tarvearvion pohjalta. Riski- ja tarvearvio tehdään vangin haastattelujen ja kirjallisen tiedon perusteella. (Suoranta 2010, 6.) Arviointikeskus päättää vankeusvangin sijoittamisesta tiettyyn vankilaan. Sijoittelua tehdessä otetaan huomioon vangin kotipaikka, yhteysien säilyminen lähiomaisiin ja muihin läheisiin, ikä, sukupuoli ja terveydentila. Vankeusvangin sijoittelupäätöksessä on mainittava vangin rangaistusajan suunnitelma, suunnitelmassa edellytetty toiminta sekä otettava huomiota vangin oma toivomuksensa sijoituslaitoksesta. (Mohell & Pajuoja 2006, 62.)

Vankeusvangeille laaditaan osana rangaistusajan suunnitelmaa vapauttamissuunnitelma, jota valmisteltaessa on selvitettävä niitä tekijöitä, jotka tukevat vapautuvan vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Erityisesti on arvioitava vapautuvan vangin asumiseen, toimeentuloon, työhön tai koulutusjärjestelyihin, sosiaalisiin suhteisiin, työkykyyn, terveydenhuoltoon sekä päihdekuntoutukseen tai muuhun psykososiaaliseen kuntoutukseen liittyviä tarpeita.

2.2 Uusintarikollisuuteen vaikuttaminen

Viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana erityisesti Kanadassa ja Iso-Britanniassa on tehty tieteellistä tutkimusta rikoksien uusimisriskeistä ja kehitetty

työtapoja miten rikolliseen käyttäytymiseen pyritään vaikuttamaan. Rikoksen uusimisriskillä tarkoitetaan sitä todennäköisyyttä, jolla rikoksentekijä tekee uusia rikoksia tuomionsa jälkeen. Rikoksen uusimisriskin määrittelyssä arvioidaan staattisia ja dynaamisia riskitekijöitä. Staattiset riskitekijät ovat muuttumattomia, eikä niihin voida enää vaikuttaa. Niitä ovat esimerkiksi rikoksentekijä ikä, sukupuoli, tehtyjen rikosten määrä ja laatu, uhrien määrä, uhrien ikä ja sukupuoli.

Dynaamisista riskitekijöistä käytetään usein nimitystä kriminogeeniset tekijät. (Gottfreson & Moriarty 2006, 15-18.) Dynaamiset riskitekijät voidaan lisäksi jakaa a) vakaisiin dynaamisiin riskitekijöihin, jotka ylläpitävät rikollista käyttäytymistä sekä b) akuutteihin dynaamisiin riskitekijöihin, jotka laukaisevat rikollisen käyttäytymisen. Laukaisevia tekijöitä voivat esimerkiksi olla tietynlaiset ajatukset, tunnetilat tai päihtymys. Vakaat dynaamiset riskitekijät ovat pysyvämpiä eivätkä ne ole yhtä tilannesidonnoisia kuin akuutit dynaamiset riskitekijät. Vakaisissa dynaamisissa riskitekijöissä ei tapahdu muutosta, ellei niihin kohdisteta erityistä interventiota. (Hanson & Harris 2003, 60.) Rikosmyönteinen ajattelu- ja asenteet, impulsiivinen käyttäytyminen tai rikosmyönteinen kaveripiiri ovat esimerkkejä dynaamisista riskitekijöistä (Dowden & Andrews 2004). Riskitekijät koostuvat kuitenkin yksilöllisistä tekijöistä. Yksittäiset riskitekijät eivät yleensä johda epäsosiaaliseen tai rikolliseen käyttäytymiseen, mutta niiden kasautuminen saattaa johtaa. Luotettavaan rikoksen uusimisriskiarvioon päästään, kun arvioidaan sekä staattiset että dynaamiset riskitekijät. Kriminogeeniset tekijät saavat aikaan ja ylläpitävät rikollista käyttäytymistä. Mitä enemmän kriminogeenisiä tekijöitä henkilöllä on, sitä korkeampi on henkilön uusimisriski. (Gottfredson & Moriarty 2006, 15-18.)

Vangin riskitekijöiden määrittelystä nousevat ne tarpeet, joihin on pyritään vaikuttamaan rikosseuraamusalan menetelmillä alentaen vangin uusimisriskin todennäköisyyttä. Kokonaisarviossa otetaan huomioon dynaamisten ja staattisten tekijöiden lisäksi myös muita tekijöitä, esimerkiksi vangin vapautumisolosuhteet, ongelmien hallintakeinot ja ongelmien kohtaamisen todennäköisyys. Tarpeella tarkoitetaan niitä puutteita rikoksentekijän elämäntavassa, ajattelussa ja käyttäytymisessä, jotka ovat johtaneet rikollisuuteen. Lisäksi puhutaan vastaavuudesta, joka

voidaan käsittää sekä yleisenä että erityisenä vastaavuutena. Yleinen vastaavuus tarkoittaa tarkoituksenmukaisten ja tehokkaiden työmenetelmien käyttöä uusintarikollisuuteen vaikuttavassa työskentelyssä. Erityinen vastaavuus tarkoittaa niiden tekijöiden huomioimista, jotka edistävät tai estävät rangaistusajan suunnitelman toteuttamista. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008.)

2.3 Rikosseuraamusalalla käytössä oleva riski- ja tarvearvion työmalli

Suomessa on kehitetty oma riski- ja tarvearvion työmalli, jota arviointikeskukset käyttävät työssään. Vankien rangaistusajan suunnitelmat pohjautuvat kokonaisuudessaan tämän työmallin pohjalle. Tavoitteena on ymmärtää vangin yksilölliseen kasvuun liittyvien tekijöiden ja käyttäytymisen dynamiikkaa. Yhdistellään ja arvioidaan eri tietolähteistä saatuja ja koottuja tietoja, joiden avulla voidaan arvioida vangin kykyjä, taitoja, kehitystä rajoittavia tekijöitä, elämäntilannetta, persoonallisuutta, arvoja, asenteita ja uskomuksia. Riski- ja tarvearviossa määritellään ja yksilöidään vangin henkilökohtaiset riskit ja tarpeet erilaisten arviointimenetelmien avulla. Siinä kartoitetaan myös vangin voimavarat ja kyvyt, joita tarvitaan muutosten toteuttamisessa ja yksilöidään sellaiset tilanteet, riskit ja tarpeet, jotka edellyttävät ohjaamista erityispalveluihin. Riski- ja tarvearviossa selvitetään vangin tarpeita ja toiveita suhteessa rangaistusjärjestelmän tarjoamiin palveluihin. (Suoranta 2010, 4-6.)

2.4 Vaasan vankila osa rikosseuraamuslaitosta

Vuoden 2006 vankeuslakiuudistuksen yhteydessä vankeinhoitolaitoksen organisaatioita uudistettiin, muodostaen viisi aluevankilaa. Aluevankila vastasi alueen vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta. Aluevankilan hallintoyksikön alaisuudessa toimi sijoittaja- ja täytäntöönpanoyksikkö. Aluevankilaan kuului sekä suljettuja vankiloita että avolaitosvankiloita. Vaasan vankila kuului Länsi-Suomen aluevankilaan.

Tutkimuksen aikana rikosseuraamusalan organisaatio uudistui vuoden 2010 alussa. Oikeusministeriön hallinnonalalla aiemmin omina virastoinaan toimineet Ri-

kosseuraamusvirasto, Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos yhdistettiin Rikosseuraamuslaitokseksi. Rikosseuraamuslaitosta johtaa pääjohtaja ja laitokseen kuuluu kolme täytäntöönpanoaluetta, keskushallintoyksikkö, valtakunnallinen terveydenhuoltoyksikkö ja rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Suomi jakaantuu kolmeen täytäntöönpanoalueeseen, joita ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue ja Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Rikosseuraamusalueilla toimii aluehallinto, joka koostuu aluekeskuksesta ja arviointikeskuksesta. Rikosseuraamusalueet jakautuvat vankiloihin ja yhdyskuntaseuraamustoimistoihin. (Rikosseuraamuslaitos 2010.)

Vaasan vankila on osa Länsi-Suomen rikosseuraamusaluetta. Vaasan vankila on rakennettu sellivankilaksi ja otettu käyttöön 3.9.1863. Vankilarakennus sijaitsee Vaasan kaupungissa Rantakadulla ja on arkkitehtuuriltaan perinteinen punainen tiilirakennus. Vankilan nimi on vaihtunut 2000-luvulla Vaasan lääninvankilasta Vaasan vankilaksi. Vankilan peruskorjaus on valmistunut 2001, jolloin vankilan vankipaikkaluvuksi muodostui 61 miesvankipaikkaa ja 3 naisvankipaikkaa. Vankilan selleissä on vessat ja jokaisella vankilaosastolla on oma osastosauna. Vankila alueella sijaitsee päärakennuksen lisäksi työtoimintarakennuksia, liikuntahallirakennuksen yhteydessä oleva vankilaosasto sekä vankilan myymälä ja varastorakennuksia. Vankilassa työskentelee hallintohenkilökuntaa 7, valvontahenkilökuntaa 40, toiminnoista vastaavaa henkilökuntaa 10 ja taloushuoltotehtävissä 6 sekä 2 sairaanhoitajaa (terveydenhuoltoyksikkö).

Vaasan vankilassa suoritetaan tuomioistuinten määräämät vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangaistukset sekä vankila vastaa Etelä- ja Pohjanmaan käräjäoikeuksien tutkintavankeuksien toimeenpanosta. Vaasan vankilassa on ollut viimevuosina keskimäärin 89 vankia/päivä. Vankien rikokset ovat väkivalta-, varkaus-, huumausaine-, talous- sekä liikennejuopumusrikoksia ym. Yli 80 % vangeista on iältään 21 - 49v. (Muiluvuori 2009.) Tässä tutkimuksessa vangit eivät ole tutkimuskohteena vaan osa rangaistusajan suunnitelmatyön kokonaisuutta.

Vankeusrangaistukseen tuomitut vangit ovat epäyhtenäinen ryhmä ihmisiä, jotka ovat syyllistyneet yhteiskunnan normistojen rikkomiseen ja saaneet siitä vankeus-

tuomion. Hyphenin (2004) tutkimuksen mukaan vankeja koskevissa tutkimuksissa erilaisiin otoksiin satunnaisesti joutuva vanki on todennäköisesti vankeusrangaistuksen uusija, koska vankiloissa tiettyinä hetkenä olevista vangeista noin 70 prosenttia on uusijoita. Ensikertaisista vain 40 % palaa vankilaan takaisin. Ensikertaa vankilassa olevat poikkeavat monilta ominaisuuksiltaan erittäin merkittävästi niistä, jotka ovat useampaa kertaa vankilassa. Yleensä ensikertaa vankilassa olevilla on asuminen ja perhesuhteet kunnossa. Seuraava kommentti kuvaa vain niitä, jotka ovat joutuneet vankilakierteeseen ja ovat vankilassa vähintään kolmatta kertaa. Vankilakierteeseen joutuneet, ovat Hyphenin tutkimuksen mukaan Suomen aikuisväestön sairain, syrjäytynein ja köyhin yhtenäinen väestönosa. (Hypen 2004, 49–54.)

Rikosseuraamuslaitos aloitti laajan vankien terveystutkimuksen vuonna 2005. Selvityksen aikana on kerätty tiedot 700 vangista ja yhdyskuntapalvelun suorittajasta. Rikosseuraamuslaitoksen johtavan ylilääkäri Vartiaisen mukaan alustavat tulokset kuvastavat maailmalta tuttua trendiä. Siihen kuuluu olennaisesti vankien päihderiippuvuuden raju kasvu. Suomalaisista miesvangeista yhdeksällä kymmenestä on jokin päihderiippuvuus. (Helsingin sanomat 2005.)

3 UUSINTARIKOLLISUUTEEN VAIKUTTAVA TOIMINTA RIKOSSEURAAMUSALALLA

Rikosseuraamusten täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa. Rikosseuraamustyön tavoite on aikaan saada rikoksentehtäjässä sellaista ajattelun ja käyttäytymisen muutosta, joka lopettaisi hänen rikollisen toimintansa. Perinteisiä vankilan toimintamuotoja, joilla on uskottu voitavan ”parantaa” vankeja, ovat työ, kasvatus ja hoito. Vangin kuntoutumista palvelevat tänäkin päivänä vastaavat toiminnat: työtoiminta, opetustoiminta, hengellinen työ, sosiaalityö, terveydenhoito ja vapaa-aikatoiminta. Toimintamuodot lisääntyivät 1990-luvun lopulla, jolloin mukaan tulivat päihdekuntoutus, muu sosiaalinen kuntoutus ja rikoksettomuuteen tähtäävät toimintaohjelmat. (Karsikas 2005, 21.)

3.1 Ohjelmatyö rikosseuraamusalan yksiköissä

Ohjelma on yleisnimitys, jonka alla on erimuotoisia ja eri tarkoituksiin ja ongelmiin keskittyviä ohjelmia. Ne vaihtelevat muutosmalliensa, laajuutensa, menetelmiensä sekä tavoitteidensa suhteen. Yksi tapa luokitella ohjelmia on jakaa ne motiivointi- ja vaikuttavuusohjelmiin. (Hollin & Palmer 2006.) Motiivointiohjelmat ovat yleensä lyhytkestoisia. Motiivointiohjelmilla pyritään lisäämään ja ylläpitämään muutosmotivaatiota sekä samalla motivoimaan asiakasta ryhtymään jatko-toimenpiteisiin elämäntilanteensa ja rikollisen käyttäytymisensä suhteen. Motiivointiohjelmat toteutetaan yleensä joko yksilö- tai ryhmämuotoisena. Vaikuttavuusohjelmat ovat pidempikestoisia ja useat niistä ovat myös intensiivisiä. Ne on suunnattu asiakkaille, joiden kohdalla rikoksen uusimisriski on korkea. Vaikuttavuusohjelmat ovat pääsääntöisesti ryhmämuotoisia. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008.)

Ohjelmatyön lähtökohtana on niiden oikea-aikainen kohdentaminen rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin tekijöihin. Ohjelmien tarkoituksena on vaikuttaa motivoivasti ja kuntouttavasti niin, että ne yhdessä muiden toimenpiteiden kanssa edesauttavat rikollisesta elämäntavasta irtaantumista. Tarkoitus on ohjelmatyön

avulla antaa asiakkaille ja vangeille tiedollisia sekä taidollisia välineitä rikollisten käyttäytymismallien ja asenteiden muuttamista varten. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008.)

Ohjelmien yhteydessä käytetään käsitettä kognitiivis-behavioristinen, jolla tarkoitetaan ajattelun, tunteiden ja toiminnan sekä ympäristön välistä vuorovaikutusta. Kognitiivis-behavioristisessa teoriassa käyttäytyminen ohjautuu ihmisen tietoisuudessa tapahtuvien kognitiivisten prosessien kautta. Tämä pohjautuu sosiaalisesta oppimisteoriasta peräisin olevaan ajatukseen, että rikollinen käyttäytyminen on opittua ja siitä voi myös oppia pois. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008.)

Ohjelmatyössä on tärkeää, että ohjelmat ensisijaisesti kohdennetaan asiakkaisiin, joiden kohdalla uusimisriski arvioidaan korkeaksi. Ohjelmatyössä motivaatiolla on suuri merkitys. Sen arvioimiseen ja muutostyöskentelyyn on käytettävä riittävästi aikaa. Ohjelmatyöhön haluavien tai mahdollisesti osallistuvien vankien arvioinneissa tulee huomioida asiakkaan soveltuvuus kognitiivis-behavioristinen työskentelyyn, oppimisvaikeudet sekä kyky sopeutua ryhmätyöskentelyyn. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008.)

Vaasan vankilassa on käytössä Suuttumuksen hallinta – ohjelma (SUHA), joka on lyhyt, noin 18 tuntia kestävä ohjelma. Se on suunnattu vangeille, jotka kokevat vaikeuksia suuttumuksen tunteen hallinnassa ja joilla hallinnan menettäminen johtaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Kurssin keskeisiä sisältöjä ovat sellaisten tilanteiden tunnistaminen ja ennakoiminen, jolloin osallistujat helposti menettävät malttinsa, tekniikat fyysisen kiihtymyksen hallitsemiseksi, suuttumusta lisäävien ajatusmallien tunnistaminen ja muuttaminen sekä jämäkkä viestintä.

Edellä mainittujen lisäksi vangeilla on mahdollisuus osallistua Rikasta minua! – parisuhdekurssille, joka perustuu Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry:n kehittämään kurssiin. Kurssi soveltuu parhaiten sellaisille pareille, jotka ovat jo eläneet yhdessä ja tuntevat arjen yhteiselon iloja ja murheita. Tällä vangeille suunnatulla kurssilla keskitytään suhteen vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin sekä etsitään yhtei-

siä konkreettisia tavoitteita ja keinoja arjessa selviytymiseen vapautumisen jälkeen. (Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2 / 2007.)

3.2 Päihdekuntoutus vankilassa

Päihdekuntoutuksen kehittäminen alkoi 1990-luvun alussa, erityisesti vankien lisääntyneistä huumeongelmista sekä päihteiden käytön ehkäisyyn tarpeesta. Alkoholiongelmat ja niiden vaikutus uusintarikollisuuteen ovat olleet jo pitkään tiedossa. (Karsikas 2005, 17.) Vankeinhoidon päihdestrategia on päivitetty 2004 ja sen mukaan päihdekuntoutuksen toimintaperiaatteita ovat mm. seuraavat: 1) Vankiloiden päihdetyö perustuu vankeinhoidon arvoihin, vangin tuntemukseen ja vuorovaikutukseen vangin kanssa. 2) Vankiloiden päihdetyö perustuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja valvonnan ammatilliseen osaamiseen ja tiimityöhön sekä yhteistyöhön muun yhteiskunnan kanssa. 3) Vankila puuttuu päihtyneenä esiintymiseen heti valvonnallisin sekä hoitokeinoin. 4) Vankila hyödyntää vankeusaikaa muutostyöskentelyyn. Vangilla on mahdollisuus suunnitelmalliseen etenevään päihdehoitoon ja -kuntoutukseen sekä päihdeettömään ympäristöön vankeutensa aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2010.)

Karsikkaan (2005) tutkimuksessa on tietoa siitä, että vaikeisiin päihdeongelmiin pystytään vaikuttamaan parhaiten monipuolisilla ja pidemmällä hoito-ohjelmilla kuin keveällä väliintulolla. Varhainen hoitoon hakeutuminen ja hoidon pitkä kesto ovat tärkeitä tekijöitä. Suunnitelmalliset hoitomenetelmät, joissa on selkeä rakenne ja selkeästi määritellyt menetelmät ovat tehokkaampia kuin sattumanvaraiset keskustelut. Tehokkaita menetelmiä ovat olleet kognitiivinen käyttäytymisterapia ja 12 askeleen ohjelma laitoshoidossa. (Karsikas 2005, 31– 32.) Vankiloissa käytetään laajasti yhteisöhoitollisia päihdekuntoutusosastoja, joihin vangit hakeutuvat vapaaehtoisesti kuntoutukseen. Yhteisöhoitolla tarkoitetaan koko yhteisön tuen tietoista käyttämistä hoidollisten, kuntoutuksellisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden toteuttamiseen (Murto 1997, 13).

Vaasan vankilan kristillisen päihdekuntoutusosaston ohjelma on kerran vuodessa alkava 6 kk:n yhteisöhoitollinen päihdekuntoutusjakso. Kuntoutusjakso alkaa marras – joulukuu ja kestää kuusi kuukautta. Vaasan vankilan kristillisen päihde-

kuntoutusosaston ohjelma on tarkoitettu vangeille, jotka ovat motivoituneita pääsemään irti päihteistä ja suhtautuvat myönteisesti hengellisiin asioihin. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa alkanutta kuntoutusprosessia kohti päihteetöntä ja rikoksetonta elämäntapaa, antaa tietoa päihderiippuvuudesta ja tukea yksilöllisen kuntoutumisprosessin löytämistä, vahvistumista ja etenemistä. Käytössä on sekä psykoterapeuttinen että uskonnollinen viitekehys. Ohjelmassa pyritään vaikuttamaan niihin sosiaalisiin ja kulttuurisiin kuvioihin, jotka ylläpitävät päihdeongelmaa. Kokonaisvaltainen kuntoutus toteutuu yhteisohoidon, luentojen ja ryhmätyöskentelyn kautta. Ohjelmassa käytetään apuna 12 askeleen toipumishoitoa, jossa sisäistä eheytymistä rakennetaan elämäntapakaarityöskentelyn kautta sekä luomalla uusia selviytymisstrategioita. Päihteettömyyttä lähestytään elämänpituisena prosessina. Kuntoutus toteutuu myös normaalien elämäntaitojen opetteluna ja vapautteen valmentautumisella. (Vaasan vankilan kristillisen päihdekuntoutus osaston käsikirja 2008.)

Pakki-kurssi on Vaasan vankilan henkilökunnan kehittämä. Kurssi on tarkoitettu liikennejuopumuksiin syyllistyneille vangeille. Pakin sisältö on päihdeinformaatiota eli päihteiden vaikutuksesta ajokuntoon, ajokorttiseuranta asiat sekä uhrinäkökulmaa.

Antiriippuvuudet® (AR) on informatiivinen päihdeohjelma, jonka tavoitteena on antaa tietoa päihderiippuvuudesta, auttaa vankia oman päihteidenkäytön arvioinnissa sekä tukea muutoksen käynnistämistä ja suunnittelua. Ohjelma perustuu kognitiiviseen ja ratkaisukeskeiseen viitekehukseen ja käsittää kaikkiaan 8-10 ryhmätilannetta, jotka sisältävät luentoja, keskustelua sekä ryhmä- ja yksilötehtäviä. Ohjelma on rekisteröity tuote, joka sisältää mm. strukturoidun ohjelmakäsikirjan. (Rikosseuraamuslaitos 2010.)

3.3 Yksilötyö vankilassa

Yksilökohtaista psykososiaalista työtä vankiloissa tekevät psykologi, pastori, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitajat ja erityisohjaajat. Asiantuntijatehtäviä tekevien lisäksi vartijat, työnjohtajat ja rikosseuraamusesimiehet, tukevat ja motivoivat vankeja rikoksettomaan elämään.

Yksilöityön kautta pyritään vaikuttamaan sosiaalisten ongelmien ja psyykkisen pahoinvoinnin vähentämiseen yksilöiden ja perheiden elämässä. Yksilöityön tavoitteena on vangin selviytymisen edistäminen, kuten toiminta- ja ajattelutapojen muuttaminen. Yksilöityön tavoitteet tulevat vangin rangaistusajan suunnitelmasta. Osa vangeista ei kykene syystä tai toisesta osallistumaan ryhmämuotoiseen toimintaan, heidän kohdalla yksilöityö on erityisen tärkeää.

Psykologi tekee mielenterveystyötä antamalla psykologista neuvontaa, tukea, hoitoa ja terapiaa. Sosiaalityöntekijä auttaa vankia siviilissä olevien mm. lasten tilanteeseen ja asumiseen liittyvien asioiden hoidossa sekä huolehtii sosiaalisen tilanteen valmistelusta vapautumista varten yhteistyössä sosiaali-, asunto- ja työvoimaviranomaisten, yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Pastori tekee sielunhoitotyötä antaen hengellistä ja sosiaalista tukea mm. vapautumisvaiheessa, jolloin on tärkeää luoda jatkokontakteja seurakuntiin ja hoitopaikkoihin. Päihdetyön erityisohjaaja tekee yksilökohtaista päihdekuntoutustyötä sekä valmistelee kuntoutusjatkumoa ulkopuolisiin laitoksiin. Vankien koulutus- ja työllistymisasioiden ja valvotun koevapauden valmistelusta ja toteutumista vastaa erityisohjaaja.

3.4 Rangaistusajan suunnitelmien mukainen muu toiminta

Vaasan vankilassa on tällä hetkellä mahdollista osallistua ja suorittaa metallialan osatutkinto. Koulutuksen teoriaopetuksesta vastaa Vaasan aikuiskoulutuskeskuksen opettaja ja käytännön ohjaukseen osallistuu vankilan työnjohtaja. Koulutuksen pituus on n. 8 kk ja koulutusta on mahdollista jatkaa vapautumisen jälkeen samassa oppilaitoksessa. Koulutusjaksoon osallistuu 6 – 8 vankia.

Puusepässä ja maalaamossa on mahdollista suorittaa oppisopimuskoulutuksella puualan ja maalauksen perusopintoja. Vaasan vankilassa voi suorittaa peruskoulun ja lukion opintoja Oulun aikuislukiossa. Opetuksessa käytetään apuna videoneuvotteluyhteyttä, opetus tapahtuu Oulun vankilasta. Vaasan vankilan erityisohjaaja huolehtii opetusmateriaalin välittämisestä, kokeiden valvomisesta ja edelleen toimittamisesta Ouluun. Vankien on mahdollista opiskella myös vankilan

ulkopuolella siviiliopintoluvalla, joka edellyttää sitoutumista päihteettömyyteen sekä noudattamalla muita luvan ehtoja.

Vaasan vankilassa on pitkät perinteet työtoiminnalla. Metallipajalla ja puusepässä tuotetaan opetuksen lisäksi tilaustöitä asiakkaille sekä valmistetaan puu- ja metallituotteita myytäväksi. Vankilan maalaamossa entisöidään kuluttajien huonekaluja sekä viimeistellään metalli ja puutuotteet. Vankeja työskentelee työtoimintapisteiden lisäksi vankilan erilaisissa talous- ja kunnossapitotehtävissä. Vankilaosastojen siivouksen hoitavat vankityönä osastoputsarit. Vankilasta on myös mahdollista käydä ulkopuolella töissä siviilityöluvalla, joko ulkopuolisella työntajalla tai omassa työssään. Tällöin vanki on töissä normaalin työajan ja viettää yöt ja viikonloput vankilassa. Siviilityöluva edellyttää vangin sitoutumista päihteettömyyteen sekä noudattamaan muita luvan ehtoja.

4 VAASAN VANKILAN RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMATYÖ

Rikosseuraamusalan työjärjestyksen mukaan rikosseuraamusesimies vastaa vankien rangaistusajan suunnitelmien seurannasta ja arvioinnista. He vastaavat Vaasan vankilassa vankien sijoittelusta laitoksessa sekä siirtoesityksistä muihin vankiloihin. Rikosseuraamusesimies haastattelee kaikki vangit vankilaan saapumisen jälkeen. Rikosseuraamusesimies tarkastaa onko vangin rangaistusajan suunnitelma valmis/tekeillä tai onko vankeusvanki mahdollisesti siirtymässä sijoitteluun arviointikeskukseen Rikosseuraamusesimiehet ylläpitävät listaa vankien rangaistusajan suunnitelmista, että ne tulevat päivitettyiksi kolmesti vuodessa. Vankien rangaistusajan suunnitelmat käsitellään osastokokouksessa. Rikosseuraamusesimiehet keskustelevat vangin kanssa vangin rangaistusajan suunnitelmasta ennen tätä kokousta. Osastokokouksessa pohditaan yhdessä vangin kanssa miten hänen suunnitelmaansa toteutetaan. Käydään läpi tavoitteita ja mietitään keinoja tavoitteiden toteuttamiseksi Vaasan vankilassa. Tilanteessa selvitetään vangin sen hetkistä oman motivaation ja sitoutumisen tasoa. Informaation jako ja vangin kuunteleminen ovat tärkeitä osastokokoustilanteissa. Vangin oletetaan olevan aktiivinen osallistuja oman rangaistusajan suunnitelmansa toteuttamisessa. Käytännössä vangit ovat vaihtelevasti kiinnostuneita suunnitelmista ja elämän muutoksista kohti rikoksetonta elämäntapaa. (Kuutti 2010.)

4.1 Moniammatillisuus vankilatyössä

Moniammatillisessa yhteistyössä on tärkeää löytää yhteisen osaamisen alueet ja tunnistaa omat erityistiedot ja – taidot. Organisaation ja siinä työskentelevien ihmisten yhteensovittaminen edellyttää uusien näkökulmien avaamista organisaation toimintaan ja sitä ohjaavaan ajatteluun, arvostuksiin ja painoksiin (Mäkipeska & Niemelä 2005, 13). Veijola, Isola & Taanilan (2006, 186-197) mukaan moniammatillista työtä määritellään, että poikkitieteellisessä lähestymistavassa kaikki työskentelevät yhdessä keskustellen. Vaasan vankilan henkilöstöstä moniammatilliseen työryhmään kuuluu valvontahenkilökuntaa, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja(t), päihdetyönerityisohjaaja, pastori, psykologi, koulutus- ja vapaa-

ajan erityisohjaaja, apulaisjohtaja, työnjohtaja ja vankien rangaistusajan suunnitelmien seurannasta vastaavat rikosseuraamusesimiehet. Engeströmin (1993) mukaan organisaation sisällä erikoistuminen sitouttaa työntekijät yhteiseen toimintatapaan ja yhteisiin tavoitteisiin. Moniammatillisen työn toiminnan edellytykseksi ei riitä pelkästään työryhmän olemassaolo, vaan tärkeintä on toimintatapa, jolla työryhmä rakentaa ja käsittelee työnsä kohdetta. Mattila (2010, 109) toteaa, että moniammatillisen yhteistyön toteutumisen tärkein edellytys on moniammatillinen arvostus. Jos ammatilliset arvostavat toisiaan, he löytävät ratkaisut muihin ongelmiin. Erilaisten persoonallisuuksien, koulutuksien sekä elämän- ja työkokemuksen vuoksi on selvää, että ammattilaisten näkemykset esimerkiksi asioiden tärkeysjärjestyksestä sekä syistä että seurauksista poikkeavat toisistaan. Heillä on myös jossain määrin erilainen kieli.

Rikosseuraamusesimiehet työskentelevät monien eri organisaatioiden kanssa ja ovat sekä tiedonvälittäjiä että rajojen madaltajia eri toimijoiden välillä. Moniammatillisen työskentelyn tarkoituksena on parantaa yhteistyön laatua, parantaa eri koulutuskuntien välisiä raja-aitoja sekä lisätä luovuutta yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Moniammatillisuuteen liittyvä asiantuntijuus edellyttää asiantuntijuuden horisontaalisten rajojen ylittämistä. Sen tarkoituksena on uudenlaisten ratkaisujen hakeminen ammatilliseen työskentelyyn, mikä palvelisi parhaiten myös asiakkaan / vangin etua. (Launis 1997, 122-125.) Tämän vuoksi on erityisen tärkeää tuntea ja ymmärtää omaa organisaatiota, siihen liittyvää lainsäädäntöä ja toimintaperiaatteita.

Moniammatillisella työskentelyllä rikosseuraamusalalla tarkoitetaan työtä, jossa eri asiantuntijat pyrkivät yhdessä ratkaisemaan vangin ongelmia tapauskohtaisesti. Keskeisintä onkin vuorovaikutus ja eri alojen asiantuntijuuden hyödyntäminen. (Isoherranen 2005, 13-14.) Osa Vaasan vankilan moniammatillisen työryhmän työtä on osastokokous, puheenjohtajana toimivat rikosseuraamusesimiehet. Osastokokous kokoontuu säännöllisesti viikoittain. Osastokokouksissa annetaan lausuntoja vankien siirtoihin, poistumislupiin, sijoitetaan työtoimintaan sekä käsitellään vankien valvotun koevapauden tai ulkopuolelle sijoittamisen valmistelua.

4.2 Vaasan vankilan moniammatillisen työryhmän kehittyminen

Vaasan vankilassa ei heti vankeuslaki uudistuksen jälkeen ollut nimettyjä vankeinhoitoesimiehiä (rikosseuraamusesimiehiä), jotka vastaisivat rangaistusajan suunnitelmien seurannasta. Lokakuussa 2006 vankilan johto antoi tehtävän sosiaalityöntekijälle ja erityisohjaajalle, että he suunnittelisivat miten vankien rangaistusajan suunnitelmien seuranta järjestetään käytännössä. He aloittivat moniammatillisen työryhmän kehittämisprosessin kehittämällä vankilan osastokokouksen sisältöä. Jatkossa vankilan osastokokouksessa tarkasteltaisiin myös vankien rangaistusajan suunnitelmia. (Sirkola 2009.)

Helmikuussa 2007 vankeinhoitoesimiehet jatkoivat sosiaalityöntekijän ja erityisohjaajan kehittämällä työtavalla. Vuoden 2007 aikana moniammatillisen työryhmäkokouksen kokoonpano vakiintui ja opeteltiin tekemään työtä yhdessä sekä etsittiin toimivia työtapoja. Esiin tuli usein työntekijäryhmien erilainen koulutustausta ja ammattikielten erilaisuus. Vankilan työntekijät alkoivat puhekielessä nimittää moniammatillista työryhmää ransutiimiksi. Vuoden 2007 syksyllä alkoi Länsi-Suomen aluevankilan järjestämänä vankien rangaistusajan suunnitelmista vastaaville vankeinhoitoesimiehille suunnattu koulutus ja kehittämistyö. Koulutukseen Vaasasta osallistuivat vankilan kaksi vankeinhoitoesimiestä ja apulaisjohtaja.

Aluevankilan järjestämään koulutukseen liitettynä Vaasan vankilan moniammatillinen työryhmä sai keväällä 2008 ulkopuolisen työnohjaajan käyttöönsä. Ensimmäisessä työnohjaustapaamisen aihe oli moniammatillinen yhteistyö, luottamuksellisuuden synty ja ymmärrys toisten erityisammattiosaamisesta. Keskustelua käytiin yhteisistä tavoitteista ja työryhmän vastuualueen selkeyttämisestä. Toisessa työryhmän tapaamisessa jatkettiin keskustelua ilman työnohjaajaa. Tapaamisessa mietittiin rangaistusajan suunnitelmatyön tavoitteita, kuinka ne koetaan omalta osalta ja miten niihin vaikutetaan. Työryhmän tapaamisessa laadittiin yhteiset pelisäännöt. Kolmannessa työryhmän tapaamisessa työnohjaajan kanssa käytiin läpi tehtyjä pelisääntöjä ja sovittiin arviointipalaverista syksyllä 2008.

Toukokuussa 2008 moniammatillinen työryhmä teki tutustumis- ja matkan Turkuun. Matkan kohde oli Länsi-Suomen aluevankilan sijoittajayksikkö (Turku), Käyrän vankila (Aura) sekä Ruissalon kylpylä. Kylpylässä toteutettiin ohjattu tiimirata. Tiimiradalla rakennettiin yhteishenkeä ja yhdessä tekemisen iloa. Tiimiradan tehtävät olivat hauskoja ja jokaista tarvittiin niistä selviytymiseen. Matkan tarkoituksena oli ryhmäytymisen ja luottamuksen kasvattaminen, joka toteutui.

Vuosi 2009 moniammatillista yhteistyötä ja osastokokouskäytäntöjä on edelleen kehitetty. Työryhmässä on tapahtunut henkilövaihdoksia ja perehdyttämisen yhteydessä on uudelleen palattu pelisääntöihin.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus tehtiin laadullisella tutkimusotteella, kiinnostus kohdistui tässä tutkimuksessa mukana olleiden yksittäisten toimijoiden kokemuksiin ja merkityksiin. Laadullista tutkimusta tehdään yleisimmin käyttäen havainnointia, haastatteluja, kyselyjä tai erilaisia tekstianalyyskejä tutkien. (Metsämuuronen 2006, 88.) Tutkimuksessa haluttiin saada tietoa rangaistusajan suunnitelmatyön kokemuksista, joita ei voida tutkia kokeellisesti. Tutkimus kohdistui Vaasan vankilan moniammatillisen työryhmän asiantuntijajäseniin sekä rangaistusajan suunnitelmatyöhön osallistuviin työntekijöihin. Tutkimuksen kohderyhmää laajennettiin Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen työntekijöihin, joiden työ on kiinteä osa Vaasan vankilan vankien rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamisessa. Tutkimuksen kohderyhmä oli siten valikoitunut ja tutkimuksen kannalta avainasemassa. Tutkimuksen kirjallinen tutkimuslupa saatiin rikosseuraamusvirastosta (2008) ja suullinen lupa Vaasan vankilan johtajalta. (Liite 1.)

Fenomenologisessa eli ihmisen kokemuksen tutkimisessa empiirisuus tarkoittaa toisten kokemusten tutkimista. Kokemukset ovat tutkittaville yhtä todellisia ilman, että tutkija on niistä kiinnostunut. Perttulan (2005) mukaan kokemuslaatujen jako tunteeseen, intuition, tietoon ja uskoon muodostavat ehyen kuvan siitä, millaisia toisistaan erottuvia kokemuksia on olemassa ja millaisilla tavoilla ymmärtäminen tutkimuksellisesti toteutuu. (Perttula 2005, 116–158.)

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta ja validiteetilla eli pätevyydellä tutkimusmenetelmällä kykyä tutkia juuri sitä mitä oli tarkoitus tutkia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 213). Tutkimus voidaan toistaa samalla menetelmällä, mutta tulokset ovat erilaisia, koska ajan kuluessa työkokemus, työtavan hallinta, työmenetelmät muuttuvat ja osallistujat vaihtuvat. On mahdollista, että toistettaessa tutkimus, tulos ja tulkinta voisivat olla erilaisia.

Luotettavuuden arviointi pelkistyy tutkimusprosessin luotettavuuteen, eli löytyykö siitä jotain sellaista, jonka itsekin voisi allekirjoittaa. (Eskola & Suoranta 1998, 211.) Kertomus kokemuksesta voi olla hyvinkin rehellinen ja todellinen, vaikkei se muiden silmissä ja korvissa siltä kuulosta. Kuka voi väittää, ettei toisen henki-

lökohtainen kertomus olisi tosi? Joskus ihminen voi nähdä asiat toisin kuin muut ja antaa ilmiöille muiden näkökulmasta poikkeavia selityksiä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijoiden tarkka selostus tutkimuksen kaikista vaiheista ja tutkimuksen toteuttamisesta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 214).

Pätevyys laadullisessa tutkimuksessa – etenkin jo tutkimuksen ei oletetakaan kuvaavan suoraviivaisesti todellisuutta – voidaan ymmärtää pikemminkin uskottavuudeksi ja vakuuttavuudeksi: Kuinka hyvin tutkijan kuvaus ilmiöstä vastaa tutkittavien tuottamia ja kuinka hyvin hän tuottaa nämä kuvaukset ymmärrettäväksi muille. Tutkimuksella voidaan aina vain raapaista enemmän tai vähemmän tutkitavan ilmiön pintaa eikä tutkittavaa ilmiötä kyetä koskaan kuvaamaan raportissa täysin sellaisena kuin se tutkimustilanteessa tai tutkijalle ilmenee. Tutkimus ei voi koskaan tuottaa täydellistä ymmärrystä asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 211–223.)

Tämän tutkimuksen tekijät osallistuvat tutkimuskohteena olevan rangaistusajan suunnitelmatyöryhmän toimintaan. Laadullisen tutkimuksen eettiset vaatimukset edellyttävät tutkijoilta vastuullisuutta. Tutkijoiden on oltava tarkkoja ja rehellisiä tutkimuksen kaikkien vaiheiden toteuttamisessa. Tutkimuksen tekijät tuovat esille tutkimuksen aiheitaan koskevat valinnat ja niiden perustelut. (Krause & Kiikkala 1996, 64–65.)

Tutkijoiden vaikutusta tutkittavien vastauksiin vähennettiin valitsemalla essee-muotoinen teemakyselylomake. Tutkijat tuovat tutkimuksen jokaisessa vaiheessa esiin tutkimuksen kohderyhmän kokemuksia, etteivät tutkijoiden omat ennakkokäsitykset vaikuta tutkimustuloksiin. Narratiivinen eli kerronnallinen menetelmä soveltuu parhaiten kuvaamaan yksilöllistä kokemusta. Narratiivisessa tutkimuksessa huomio kohdistuu siihen, millä tavalla vastaajat antavat merkityksiä asioille omien kokemusien kautta. Narratiivinen menetelmä on valikoiva, siten tuo esille vain niitä seikkoja, jolla on merkitystä kokemuksen kannalta. (Hänninen 1999, 20–129.) Teemakyselylomake oli laadittu siten, että kysymykset ovat ym-

märrettävissä samoin sekä saadut vastaukset ovat mahdollisimman yhteismitallisia ja vertailukelpoisia.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää työntekijöiden kokemuksia vankien rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamisesta lokakuusta 2006 lähtien Vaasan vankilassa. Tutkimuksen toisena tavoitteena oli selvittää miten moniammatillisen työryhmän jäsenet toimivat yhdessä ja miten vankien rangaistusajan suunnitelmatyötä kehitettäisiin.

Tämän tutkimuksen tutkimusongelmat ovat:

1. Miten Vaasan vankilan sekä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen työntekijät kokevat moniammatillisen rangaistusajan suunnitelmatyön?
2. Minkä tehtävän Vaasan vankilan sekä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen työntekijät kokevat omakseen tavoitteellisessa rangaistusajan suunnitelma työssä?
3. Millaisia kehittämistarpeita Vaasan vankilan sekä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen työntekijät näkevät rangaistusajan suunnitelmien toimintaprosessin toteuttamisessa?

5.2 Teemakysely aineiston kerääminen

Teemakyselylomakkeet laadittiin neljään eri teemakysymykseen, joita tarkennettiin täydentävin kysymyksiin sekä liitettiin saatekirje tarkentaen vastausohjeistusta (Liite 2). Teemakyselylomakkeen alussa oli vastaajien taustatietoja kartoittava osuus. Osiossa kysyttiin ikä, ammattinimike, koulutustausta, työkokemus ja työpaikka. Teemakyselylomakkeet lähetettiin sekä kirjeitse että sähköisessä muodossa 33 henkilölle. Tutkimuskysymysten vastaustavaksi valittiin esseemuotoinen teemakysely ja vastaajalla oli mahdollisuus kaikessa rauhassa paneutua kysymysten vastaamiseen. Teemakysymysten alle varattiin riittävästi vapaata tilaa vasta-

uksia varten. Vastaustapaan liittyy myös riski, että kirjalliset vastaukset voivat jäädä pinnalliseksi eikä niistä saa riittävän syvällistä tietoa tutkimuksen kohteesta.

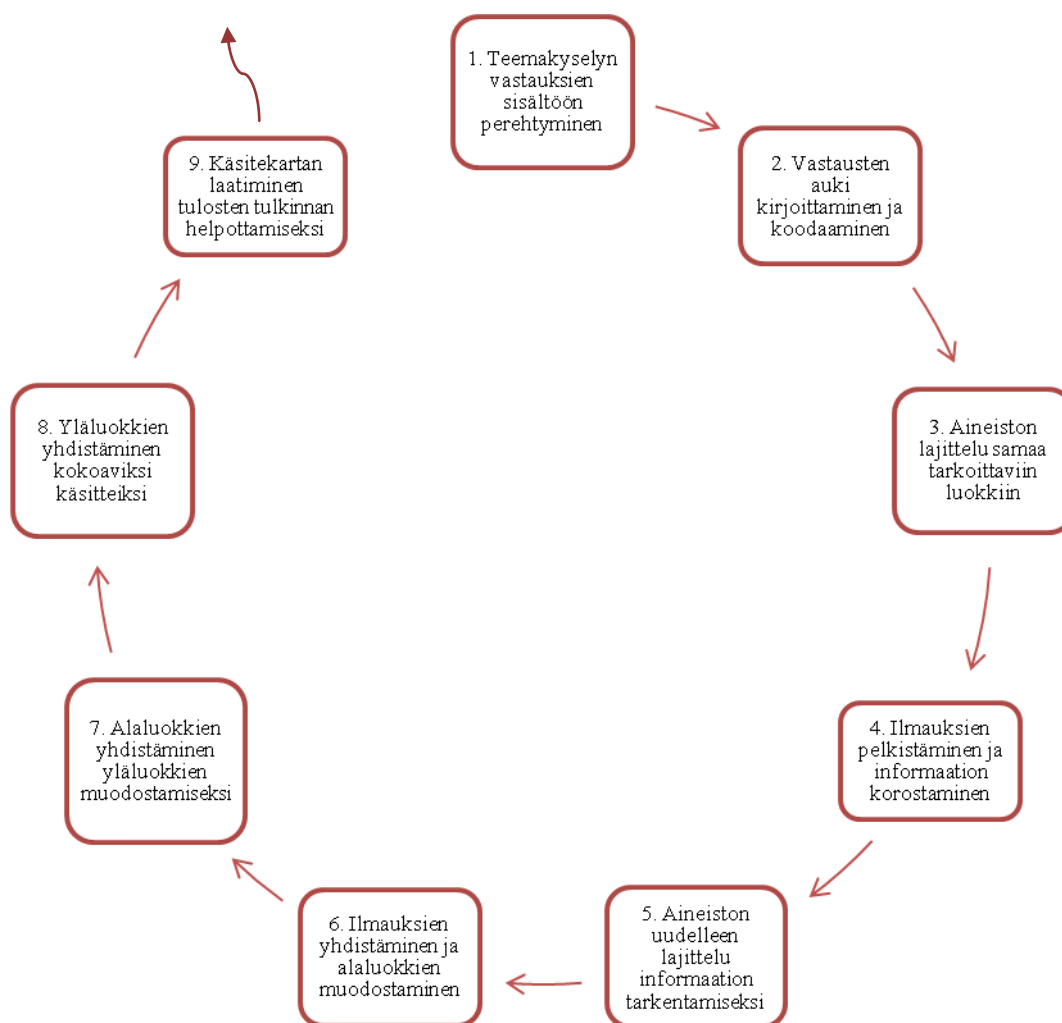
Teemakyselylomakkeen saajista 10 työskenteli Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksessa ja 23 työntekijää Vaasan vankilassa. Kyselyn vastausaika oli 16.12.2009 – 15.1.2010. Määräaikaan mennessä vastauksia tuli 11 kappaletta, joten vastausaika jatkettiin viikon sekä ohjeistusta täsmennettiin mahdollistamalla luetteloitu vastaustapa. Tämä ei tuottanut yhtään puhtaasti luettelomaisesti annettua vastausta. Jatketun määräajan päättyessä vastauksia oli saapunut 17 kappaletta (N=17). Teemakyselyvastaukset olivat henkilökohtaisia ajatuksia ja kommentteja omasta kokemuksesta.

5.3 Analysointimenetelmät

Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysilla on tarkoitus tuottaa uutta tietoa tutkittavasta kohteesta. Aineistoa pyritään analyysilla tiivistämään, selkeyttämään ja muokkaamaan mielekkääksi, kadottamatta sen sisältämää informaatiota. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, hajanaisesta aineistosta luodaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota. Tutkimusaineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.) Analyysin tavoitteena on rakentaa systemaattinen, kattava ja tiivistetty kuvaus tutkittavasta toiminnasta kohteessa. Analyysin etenemistä säätelee aineisto. Sisällön analyysin haasteellisuutena on pidettävä sitä, miten tutkijat onnistuvat pelkistämään aineistoa ja muodostamaan luokittelut siten, että ne kuvaavat luotettavasti tutkittavaa ilmiötä. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-12.)

Tutkimus aloitettiin tutustumalla kerättyyn aineistoon ja tarkasteltiin, että löytyykö vastauksista aiheeseen liittyvää informaatiota ja jätettiin aineistosta huomiomatta merkityksettömät ilmaukset. Ainuttakaan palautuneista teemakyselylomakkeista ei hylätty sellaisenaan. Tutkimuksen aineisto auki kirjoitettiin sana sanalta ja koodattiin teemakysymyksittäin ja vastaajittain. Aineistosta etsittiin ne sanat, asiakokonaisuudet ja ilmaukset, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin sekä tarkentaviin alakysymyksiin ja ne luokiteltiin. Aineistossa merkitsevä informaatio

korostettiin ja ilmaukset pelkistettiin, tämä vaihe tehtiin kahteen kertaan saadun informaation tarkentamiseksi. Sen jälkeen muodostettiin alaluokat käyttäen omaa tulkintaa yhdistettäessä asioita alaluokkiin. Aineistoa käsitteellistettiin analysointia jatkamalla ja muodostettiin yläluokat. Analysoinnin yläluokkien yhdistämistä koottiin pääluokat, jotka vastasivat tutkimusongelmiin. Katso kuvio 1.

Kuvio 1. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen

6 TULOKSET

Teemakyselylomakkeita lähetettiin 33 työntekijälle, joista kyselyyn vastasi 17 henkilöä (N=17), vastausprosentiksi tuli 50. Länsi-Suomen arviointikeskuksen työntekijöiltä saatiin 2 vastausta ja loput 15 Vaasan vankilasta. Kyselyn vastauksista 6 saapui sähköisesti ja 11 kirjeitse. Vastaajien keski-ikä oli 44,1 vuotta. Vastaajille oli kertynyt työkokemusta vankilassa keskimäärin yli 13 vuotta. Vastaajien ammattinimikkeitä olivat apulaisjohtaja, erityisohjaaja, erityissuunnittelija, johtaja, pastori, psykologi, rikosseuraamusesimies, sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä ja vartija. Koulutustaustaltaan vastaajat olivat ammatti-, ammattikorkea- tai yliopistotutkinnon suorittaneita. Katso taulukko 1.

Taulukko 1 Vastaajien taustatiedot (N=17)

Muuttuja	n
Ikä	
< 40 vuotta	6
40 – 50 vuotta	6
>50 vuotta	5
Ammattinimike	
apulaisjohtaja, johtaja	2
erityisohjaaja	3
erityissuunnittelija	2
pastori	1
psykologi	1
rikosseuraamusesimies	3
sairaanhoitaja	1
sosiaalityöntekijä	1
vartija	3
Koulutustausta	
opistotaso	9
alempi korkeakoulututkinto	3
ylempi korkeakoulututkinto	5
Työkokemus	
< 5 vuotta	5
5 – 10 vuotta	3
10 – 20 vuotta	2
> 20 vuotta	7
Työpaikka	
Länsi-Suomen arviointikeskus	2
Vaasan vankila	15

Tutkimustuloksia esiteltäessä suorat lainaukset on pyritty valitsemaan niin, ettei voida tunnistaa vastaajien henkilöllisyyttä, eikä ketään tule loukatuksi. Tulosoissa käytettiin Vaasan vankilasta nimitystä vankila ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksesta nimitystä arviointikeskus. Tutkimustulokset ovat tiivistetysti esitetty käsitekartassa tutkimusteemoittain (katso kuvio 2, 47), jossa analyysitulokset esitetään luokittain. Seuraavissa alaluvuissa esitetään tutkimuksen tulokset teemakysymyksittäin. Teemat ovat vankilan ja arviointikeskuksen työntekijöiden kokemuksia käytännön rangaistusajan suunnitelmatyöstä, työntekijöiden kokemuksia Vaasan vankilan moniammatillisen työryhmän merkityksestä, työntekijän ammattiryhmän rooli rangaistusajan suunnitelmatyössä ja esitetyt kehittämistarpeet.

6.1 Työntekijöiden kokemuksia käytännön rangaistusajan suunnitelmatyöstä

Vankilan ja arviointikeskuksen työntekijöiden kokemusten kuvauksista rangaistusajan suunnitelmatyöstä nousivat esiin kaksi pääluokkaa rangaistusajan suunnitelmatyötä edistävät ja estävät tekijät. Edistäviä yläluokkia olivat mielekkäät työtavat ja vangin vahvuksien vahvistaminen. Estäviä yläluokkia olivat toimintataivan haasteellisuus ja rangaistusajan suunnitelmatyön jäsentymättömyys.

Mielekkäät työtavat sisältävät prosessin jäntevyyden, joka edistää ja motivoi työntekijöitä, työntekijöiden työskentelyasenteen, ja vangin sisäinen tahtotilan. Prosessin jäntevyys nähtiin johdonmukaisena, tavoitteellisena työnä, jolla vangin osallistuminen toimintaan on suunniteltua, valmisteltua ja toiminnasta toiseen siirtyminen on joustavaa. Tällainen työskentelytapa motivoi työntekijöitä ja selkeyttää työskentelyä vankien kanssa.

”Johdonmukainen toiminta ransujen mukaisesti ja niiden tavoitteiden suuntaisesti.”

”Ransu selkeyttää työskentelyä ja tekee sen tavoitteelliseksi ja mikä on kultaa sekä työyhteisölle, työntekijälle, että vangille.”

”Vankien osallistuminen työhön, kuntoutukseen, opiskeluun on suunniteltua, valmisteltua ja toiminnasta toiseen siirtyminen on joustavampaa.”

Vangin rangaistusajan suunnitelma on työväline, joka ohjaa rikosseuraamustyötä. Työtä tehdään joko yksilötyönä motivoiden vankia rangaistusajan suunnitelman tavoitteisiin, käyttämällä akreditoituja motivointiohjelmiä tai käymällä avointa keskustelua vangin kanssa asioista, jotka estäisivät uusintarikollisuutta hänen kohdallaan.

”Käydään motivoivaa keskustelua tavoitteiden asettelun yhteydessä, jossa vankia pyritään motivoimaan ransun mukaiseen työskentelyyn sijoituslaitoksessa.”

”Vav:ssa motivoinnissa lähes ainut tapa on yksittäinen motivointityö, päihdetyössä myös motivointi ohjelmat.”

”Avoin keskustelu, jossa vangin ei tarvitse olla jotain odotettua mieltä antaa vangille mahdollisuuden olla itselle rehellinen ja johtaa aidosti motivoituneeseen kuntoutumiseen, mikä lie ransun keskeinen tavoite.”

Työntekijät kokivat, että vangin motivointiin rangaistusajan suunnitelmien tavoitteiden mukaiseen työhön kuuluu etujen kytkeminen suunnitelmien tavoitteisiin. Työntekijät käyttivät ilmausta keppi ja porkkana, mikä tarkoittaa sitä, että kun vanki osallistuu rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaa ja etenee tavoitteissaan, hänelle tulee mahdollisuus esimerkiksi siirtyä avolaitokseen, siviiliopintoihin, ulkopuoliseen kuntoutukseen, valvottuun koevapauteen tai hänen poistumislupiaan voidaan aikaistaa.

”Lisäksi se toimii porkkanana vangille, etuisuuksien saaminen on edellytyksen ransun etenemiseen.”

”Pääasiallinen motivointikeino käytännössä on keppi / porkkana lomien ym. avulla. Tästä seuraa tietenkin jonkinasteista laitostumista vangeille ja motivaation lähtökohtaa on vaikea paikallistaa.”

Työntekijöiden työskentelyasenne sisältävät käsitteet pitkäjänteinen työskentely, usko vangin selviytymisen mahdollisuuksiin ja motivoituneisuus tavoitteelliseen työhön. Pitkäjänteinen työskentely koettiin suunnitelmallisena ja tavoitteellisena työskentelynä yhdessä vangin kanssa. Työntekijöille oli tärkeää, että he uskovat omaan työhönsä sekä ovat motivoituneita osallistumaan tavoitteelliseen työskentelyyn vankien kanssa.

”Tärkeää on työntekijöiden usko vangin selviytymisen mahdollisuuteen ja kehittymiseen. Kyseessä ei ole tempuit vaan vuorovaikutus ja asianomaisten vahvuuksien tukeminen.”

”...vähittäinen muutostyöskentely henkilökunnan asenteissa on kuitenkin antanut mahdollisuuksia ransun mukaiseen työskentelyyn. Myös laitoksen johdolta on tullut tuki uudenlaiseen ajattelu- ja työskentely tapaan.”

”Edistävää: vanki mukana suunnittelussa, ongelmien tiedostaminen niiden läpikäynnillä ja ylöskirjaamisella, mahdollisuuksien antamisella, välittämällä, suunnitelluilla ohjelmilla ja työskentely yleensä vangin kanssa.”

Vangin vahvuuksien vahvistamisella tarkoitetaan vangin omaa tahtotilaa. Rangaistustajan suunnitelman toteutumista edistää vangin oma motivaatio, sitoutuminen ja oma halukkuus työskennellä rakentavasti itsensä kanssa. Koettiin sen olevan vangin oma-aloitteisuuden ja aktiivisuuden tukemista sekä vangin oma mielihyvyyden huomioimista rangaistusajan suunnitelmansa toteuttajana. Tuetaan vankia näkemään omat mahdollisuudet selvittää yhteiskunnassa ilman rikoksia. Perheen olemassaolo nähtiin parantavana vangin selviytymismahdollisuuksia.

”Ransuja eniten edistävä tekijä on tietenkin vangin oma motivoituminen ransun mukaiseen toimintaan. Aktiivisuudellaan vanki varmasti edistyy usein aika hyvinkin, mutta toisaalta hiljaiset ja arat vangit voivat tästä syystä jäädä usein vähän taustalle.”

”...pieniosa vangeista kuitenkin ottaa ransun mahdollisuutena lopettaa rikoskierre ja sijoittua siviilielämään.”

”Menestyksenä voidaan pitää, jos vanki alkaa pohtia omaa käyttäytymistään ja rikoskierre ei pahene.”

”Kun vanki osoittaa edes yhdelle työntekijälle motivaatiota tai edes ”suostumusta” ransun käsittelyyn, otetaan vangin asia paremmin esille Moniammatillisessa työryhmässä ja ransun tavoitteet ikään kuin siten sitovat enemmän työryhmän jäseniä”

Työntekijöiden kokemuksista rangaistusajan suunnitelmatyön estäviksi tekijöiksi nousivat toimintatavan haasteellisuus ja rangaistusajan suunnitelmatyön jäsentymättömyys. Toimintatavan haasteellisuus jakautui vangin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja henkilökunnan negatiivisiin asenteisiin.

Vangin henkilökohtaisia ominaisuuksia kuvattiin esimerkiksi pelaamisena rangaistusajan suunnitelman edistymiseksi, mikä tarkoittaa, että vanki osallistuu tavoitteelliseen toimintaan vain saadakseen itselleen jotain hyötyä ilman sitoutumista aidosti tehtyyn työhön. Vanki voi olla passiivinen oman kuntoutuksensa suhteen. Haasteena nähtiin vangin kyvyttömyys hahmottamaan omia riskejään, taidoton hoitamaan omia asioitaan tai, jos vanki ei usko omiin mahdollisuuksiinsa sel-

viytyä vapautumisen jälkeen. Aikaisemmat huonot kokemukset elämästä kuttavat vankiin tai yksinkertaisesti vain vangilla on ”rikollinen mieli”. Vangin rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan siirtyminen muualle rikosseuraamusalueella estyy, koska etäisyys vangin lähiomaisiin kasvaa liian pitkäksi.

”Suurin este on vangin oma halu työstää asioita. Usein voi olla kysymyksessä ongelman kieltäminen taikka yksinkertaisesti liian rikollinen mieli”

”Esteitä on vangin kielteinen asenne asioiden käsittelyyn, ei halua muutoksia.”

”Vangin oma motivaatio, ikä, kertalaisuus, terveys vaikuttavat edistymiseen sekä fyysinen ja psyykinen terveydentila. Vangin passiivisuus, päihteet ... halu muualle siirtymisen olematonta.”

Työntekijöiden negatiivinen asenne koettiin työntekijöiden ristiriitaisena asennoitumisena rangaistusajan suunnitelmatyön merkittävyyteen, ilmeni vastarintana ko. työtavalle. Rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamista heikentävät yhteisestä linjasta eriävät mielipidevaikuttajat ja saavutettujen rangaistusajan suunnitelmatyön tulosten mitätöiminen.

”Vaikuttavia asioita: ... asioiden henkilökohtaistaminen, muut ristiriitaiset intressit auttajien puolelta.”

”Esteenä ransun tavoitteiden mukaiselle toiminnalle on pienet resurssit ja vastarinta työ- ja valvontapuolen ransun mukaiseen toimintaan. Ongelmia tuottaa myös henkilökunnan laajamittainen sitoutuminen tavoitteiden mukaiseen työskentelytapaan tai paremminkin sen puute.”

”Vaikuttajat, jotka vetävät virallisesta linjasta eriävää linjaa.”

”Saatujen tulosten vähättely ja mitätöinti joidenkin taholta.”

Toimintatavan jäsentymättömyys käsittää toiminnan jäsentymättömyyden, keskeneräisyyden ja ajoittamisen vaikeuden sekä erityishuomiot. Jäykällä organisatiolla, rangaistusajan suunnitelmatyölle annetun tuen puuttumisella ja vankilan yliasutuksella kuvattiin rangaistusajan suunnitelmatyön jäsentymättömyyttä. Länsi-Suomen alueen suuri vankimäärä koettiin estävän tekemästä kaikille vankeusvangeille haastatteluihin pohjautuvan rangaistusajan suunnitelman. Työntekijät kokivat tämän aika- ja työntekijäresurssien vähyytenä ja väärin kohdentamisena.

”Ransun laadinnassa esteenä niukat resurssit verrattuna vankimäärään. Tästä johdettua tuen kaikille vv vangeille ei kyetä tekemään haastatteluun pohjautuvaa suunnitelmaa eli kaikki tarpeellinen ei tiedossa, jotka tulisivat haastattelussa esiin.”

”Vaikuttavia asioita: aika, raamit/resurssit, oikea aikaisuus, jäykkä organisaatio...”

”Esteinä voi olla ... vankilan resurssit realistiseen suunnitelmaan, vankilan ulkopuoliset resurssit eivät ole riittävällä tasolla (odotetulla), riittävän tuen puuttuminen vankilassa ja ulkopuolella.”

Vankiloiden toimintatarjonnat eivät vastaa vankien rangaistusajan suunnitelmien tavoitteita, tämä koettiin rangaistusajan suunnitelmatyön keskeneräisyytenä. Vankin oman motivaatio ja rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden mukainen toiminnan kohtaamattomuus koettiin ajoittamisen vaikeutena.

”Usein näyttää siltä, että sijoitteluvaiheessa kirjatut ehdotukset lukitsevat laitoksen omaa harkintaa, mitä muita keinoja tavoitteisiin pääsemiseksi olisi mahdollista löytää.”

”...ransun tavoitteiden toteutuminen on paljon kiinni siitä, onko vanki sijoitettu sellaiseen laitokseen, jossa tavoitteiden mukaista toimintaa.”

”Motivoinnin pulmana on se, että johonkin uusimisriskiä laskevaan toimintaan motivoitu/motivoitunut vanki olisi hyvä saada ko. toimintaan nopeasti heti sijoitteluvaiheen jälkeen. Muutoin vanki voi turhautua ja uudelleen motivointisijoituslaitoksessa voi olla entistä vaikeampaa”

”Vaasassa tarjolla olevat toiminnot ja halu muualle siirtymisen olematonta... Vav liian vähän aktiivitoimintoja tarjolla.”

Vankien rangaistusaikojen pituudet ja turvallisuustekijät näkyivät erityishuomioina. Pitkää tuomiota suorittavien vankien suunnitelmat eivät toimi johdonmukaisesti ja toiminnan tavoitteellisessa ajoittamisessa tuottaa haastetta pitkä aika vapautumiseen. Toisaalta lyhyttä tuomiota suorittavilla ongelmat ovat niin laajoja, ettei vankila aikana ehditä tehdä käytännössä mitään. Vankien turvallisuuteen liittyvät riskitekijät nousevat toisinaan esteeksi sijoittaa vanki hänelle tarkoituksemukaiseen toimintaan.

”Vankia ei turvallisuussyistä voida ottaa johonkin laitokseen tai ohjelmaan.”

”Ongelmana ovat kuitenkin pitkäaikaisvangit, joiden suunnitelma ”vanhentuu” liian nopeasti.”

”Lyhyellä tuomiolla olevien kanssa työskentely jää usein liian vähäiseksi.”

6.2 Työntekijän oma kokemus Vaasan vankilan moniammatillisesta työryhmästä

Työntekijöiden kuvauksista vankilan moniammatillisen työryhmän merkityksestä rangaistusajan suunnitelmatyössä muodostettiin pääluokat edistävät ja estävät tekijät. Yhteisen tavoitteen puolesta työskenteleminen koettiin edistävänä tekijänä. Vankilan työntekijöiden sitoutumattomuus ja rangaistusajan suunnitelmatyöstä saatujen kokemusten ohuus koettiin estävinä tekijöinä.

Rangaistusajan suunnitelmatyöryhmän työ koettiin työfoorumina, moniäänisenä keskusteluna, ammatillisena sitoutumisena ja se koordinoi rangaistusajan suunnitelma työskentelyä, nämä kaikki tekijät kuuluvat yhteisen tavoitteen puolesta työskentelemiseen. Rangaistusajan suunnitelmatyöryhmän kokous on eri ammattiedustajien yhdistetty kokous, joka koettiin työfoorumi. Työryhmäkokous koettiin tehostavan työajan käyttöä. Työryhmäkokous nähtiin matalan kynnyksen paikkana vaikuttaa ja toimii avoimena kaikille niin työntekijöille kuin vangeillekin.

”Vanki kohtaa kerralla kasvotusten kaikki paikalla olevat virkailijat.”

”...työryhmällä on tärkeä merkitys tiedonkulun ja ajankäytön kannalta.”

”Matalan kynnyksen paikka, missä voi vaikuttaa. Moniammatillinen tiimi on ”avoin ” kaikille. Siellä on mahdollisuus esittää asiansa ja perustella se mahd. hyvin.”

Työryhmäkokous koettiin vankilan työntekijöitä yhdistäväksi tekijäksi. Työryhmäkokouksissa asiat käsitellään monipuolisesti ja sen koettiin parhaimmillaan olevan eri asiantuntija näkemysten yhteen sovittamista kunnioittaen työryhmän jäsenten mielipiteitä. Vankitietojärjestelmään tehdyt arviointi- ja toteutumiskirjaukset vankien rangaistusajan suunnitelmiin sekä päätöksenteon tueksi annetut lausunnot tehdään työryhmässä käytyjen keskustelun pohjalta. Työryhmän työllä on pystytty vähentämään vankilassa tehdyn rangaistusajan suunnitelmatyön erilaisen kohdentamisen ja estetty toiminnan sirpaloituminen. Rangaistusajan suunnitelmatyöryhmässä eri työntekijäsektoreiden läsnäolon koettiin lisäävän kokonaisnäkemyksiä ja objektiivisuutta vangin asioiden käsittelyssä. Työryhmän työllä on

jämäköitetty ja jaettu vastuuta laajemmalle vankien rangaistusajan suunnitelma-työstä.

”Moniammatillinen työryhmä on parhaiten toimiva näkemäni ransutyöskentelyn muoto, sillä se estää toiminnan sirpaloitumisen sektoreiden kesken. Tästä seuraa kokonaisvaltaista vangin asioiden käsittelyä ja pystytään muodostamaan kokonaiskuva asioista. Tällöin voidaan kokonaisharkintaa lomien yms. suhteen eikä yksi ristissä oleva asia kaada muuten hyvää kehitystä.”

”Työryhmän merkitys on suuri, työryhmän yhteispalaverien avulla on pystytty minimoimaan virkamiesten vetäminen eri suuntaan. Eli kaikki työskentelevät samaan suuntaan vangin kohdalla.”

”Työryhmän merkitys: taloa yhdistävä vaikutus, laajempi ymmärrys toisen työhön ja ajatteluun, keskustelufoorumi, monipuolinen ja laaja pohja päätöksille.”

”Vav:n moniammatillisen työryhmän merkitys vankien oikeusturvan kannalta on kaikkein suurin. Vangin asiat käsitellään varmasti paljon objektiivisemmin työryhmässä kuin esim. yhden virkamiehen toimesta.”

”Moniammatillinen työ on parhainmillaan eri asiantuntijänäkemysten tuomista yhteen ja sen perusteella toimenpiteiden pohtimista ja lausuntojen antamista päätöksenteon tueksi.”

Rangaistusajan suunnitelmatyöryhmän keskustelukulttuuri koettiin moniäänisenä keskusteluna. Moniäänistä keskustelua kuvattiin kunnioittavaksi, asialliseksi, mielekkääksi, avoimeksi sekä kaikkia osapuolia kuulevaksi. Koettiin asioiden keskustelemaan eikä työryhmän riitelevän keskenään vaan tekevän kompromisseja. Työryhmän keskusteluissa työntekijöiden tiedonvaihto koettiin tehokkaaksi ja toimivaksi. Toisaalta työryhmän keskustelukulttuuri on vakiintumatonta, koettiin sen vaihtelevan osallistujien vaihtuessa. Työryhmän huumorilla sävytetty keskustelu koettiin keventävän, mutta vievän välillä pois itse asiasta. Työryhmän keskustelukulttuurin kehittymistä kuvattiin, että osallistujat saavat pitää puheenvuoronsa ajatuksen loppuun saakka.

”Keskustelukulttuuri on parantunut oleellisesti parin viimevuoden aikana. Kunnioitetaan paljon paremmin kaikkien näkemyksiä asioissa.”

”Työryhmän keskustelukulttuuri ja toimintatavat ovat hyvinkin avoimet ja tiedonvaihto eri sektorien kesken tehokasta.”

”Ryhmällä on nykyisin hyvä keskustelukulttuuri, asiat keskustelevat eivät ihmiset riitele eivätkä asiat ole henkilökohtaisia.”

”Keskustelukulttuuri ei ole selkeästi vakiintunut vaan vaihtelee osallistujien myötä. Keskustelut usein huumorilla höystettyjä mikä keventää mutta vie välillä pois asiasta. Puheenvuoron saa nyt siten pitää miltei koko ajatuksen ajan.”

Moniammatilliseen rangaistusajan suunnitelmatyöryhmän kokouksiin vien työntekijöiden ammatillinen sitoutuminen ja oman työn vaatimusten mukaisesti työskentely koettiin hyväksi. Työntekijät kokivat, että työryhmätyöskentely sitouttaa enemmän kuin yksintyöskenteleminen

”Työryhmä työskentely sitouttaa henkilökuntaa mielestäni paremmin kuin asioiden työstäminen yksin.”

Vankilan moniammatillinen työryhmä koettiin koordinoivan rangaistusajan suunnitelmatyötä. Huolimatta siitä, että työntekijät ilmaisivat kritiikkiä työnjaon epätasaisuudesta, toiveita vastuunjaosta ja selkeistä työnkuvista, ne tulkittiin työryhmätyötä edistäviksi. Rangaistusajan suunnitelmatyönjaon epätasaisuus koettiin olevan seuraus vankien rangaistusajan suunnitelmien tavoitteista, jotka painottuvat pääsääntöisesti päihde-, sosiaali- ja mielenterveystyöhön.

Työntekijät esittivät toiveita, että rikosseuraamusesimiehet ottaisivat vastuun vangin rangaistusajan suunnitelmien kokonaiskäsityksestä ja koordinoinnista. Toisaalta ymmärrettiin rikosseuraamusesimiehistä tuplavastuu työssään, tupla vastuulla kuvattiin heidän tehtäviään vankilan asunto-osaston esimiestehtävissä ja vankien rangaistusajan suunnitelmien seurantatyössä. Rikosseuraamusesimiehille kaivattiin vastuullista työparia jakamaan vastuuta sekä pyydettiin selkeyttä työnkuviin. Vastaaajat kokivat, että vartiointihenkilökunnan päivittäinen lähytyö, keskustelut vankien kanssa, ohjaaminen ja tukeminen tulee mieltää vaikuttavaksi. Vaikuttavuus näkyisi vankitietojärjestelmässä vartijoiden kirjaamalla keskusteluilta. Suunnitelmallisen ja tavoitteellisen työn jatkuvuudessa eri osaamisalueiden huomioonottaminen koettiin edistävän vangin asioiden etenemistä.

”Ransuun liittyvät työtehtävät ikävä kyllä jakautuvat hieman epätasaisesti. Työntekijöiden kesken, Päihde- ja sosiaalityö ovat selkeästi ylityöllistettyjä ”

”Tavoitteita aletaan työstää mahdollisuuksien mukaan tärkeysjärjestyksessä. Lähes kaikkien vankien tavoitteet työllistävät pääasiassa päihde- ja sosiaalityöntekijöitä ”

”Vartijoiden työ pitäisi mieltää vaikuttavaksi ja saada heidät kiinnittymään ransuutyöhön kirjaamalla käyty keskustelut.”

”Tärkeää olisi myös, että jollakulla rse:llä olisi vangin prosessista kokonaiskäsitys, jolloin hän olisi ikään kuin koordinaattori vangin asiassa...”

Työntekijöiden sitoutumattomuus koettiin puutteelliseksi motivaatioksi. tekijöiden puutteellinen motivaatio näkyi vankitietojärjestelmään tehtyjen kirjauksien puutteellisuutena ja vankilan sisäisten sidosryhmien osallistumattomuutena rangaistusajan suunnitelmatyöhön. Työntekijän sitoutumattomuus näkyi sopimalla muita tehtäviä rangaistusajan suunnitelmatyöryhmän kokouksien ajaksi.

”Suurin osa on sitoutunut toimintaan ja osa ei...osa henkilöistä sopii menoja ko. ajalle – ilmeisesti osalta puuttuu motivaatio.”

”Sijoittajayksiköstä kun asiaa katsoo, voi vain todeta ransun päivitykset on kirjattu vain joidenkin osioiden kohdalta riittäväällä tarkkuudella. Herättää kysymystä onko koko työryhmän sitoutumisesta työhön/työskentelytapaan.”

Kokemuksen ohuus luokiteltiin toiminnan kypsyttömyydestä. Toiminnan kypsyttömyyttä tarkasteltiin vankilan ja arviointikeskuksen näkökulmista. Työntekijät kokivat positiivisena rangaistusajan suunnitelmatyön kokonaisuuden, esittäen kuitenkin kritiikkiä toimintatavan toteuttamisesta. Arviointityössä laadituilla vangin rangaistusajan suunnitelmilla ja tavoitteilla vankilan työntekijät kokivat olevan suuri merkitys työssä ja ne ovat osa arkipäivää. Selkeät rangaistusajan suunnitelmatavoitteet saavat aikaan selkeää toimintaa. Vankilan työntekijät kohdistivat kriittisyyttä rangaistusajan suunnitelmien realistisuuteen ja tietojen puutteellisuuteen. Arviointikeskuksen työntekijät kritisivat vankilassa tehtyjä rangaistusajan suunnitelmien toteuttamisen arviointikirjauksia. Vankitietojärjestelmään tehdyt kirjaukset koettiin vajavaisesti tehdyiksi ja toteuttamisen arviointi oli perustelematonta. Arviointikeskuksen työntekijät toivoivat vankilassa luotettavan heidän tekemään työhönsä.

Yhteistä työntekijöiden kokemuksissa oli, että arviointikeskuksen johtohenkilö on vaihtunut useasti ja samalla on tapahtunut toimintamuutoksia. Tämä koettiin johtamattomuutena, sekavana tilanteena ja se on näkynyt ristiriitaisina käsityksinä vangeista.

” arke rooli on asettaa tavoitteet työlle, jota teemme. Joskus olemme eri mieltä tavoitteiden realistisuudesta, Vav:ssa ei ole tavoitteiden mukaista toimintaa tai tavoitteita on liikaa ja ne ovat turhan laajoja tuomion pituuteen nähden..”

”Sijoittajayksikön työ näkyy toisinaan hatarin tiedoin ym. tehdyksi.”

”Arviointikeskuksen näkökulmalta on oleellisen tärkeää, että keskuksessa tapahtuvan päätöksenteon pohjana kokonaisnäkemys vangin soveltuvuudesta esim. avo-

laitokseen. Tämän näkemyksen esille saamiseksi tarvitaan välttämättä vangin asioiden moniammatillista käsittelyä laitostasolla ja näkemyksien kirjaamista sekä ransun toteuttamistietoihin että sijoittelupäätöksen taustaksi pyydettyihin lausuntoihin. Kirjaamisissa on hyvä, että esille tuodaan sekä ratkaisuja puoltavia, että epäpuoltavia näkökulmia. Saattaa olla, että vangin tilanne näyttäytyy erilaisena valvonta- tai kuntoutustyön virkamiesten, mistä syystä eri sektoreiden läsnäolo lisää kokonaisnäkemystä käsiteltävästä asiasta”

”Johtamattomuus ja sekava tilanne ja vankimäärä ei toimi sijoittajayksikössä. Aiheutuu ristiriitaisia käsityksiä vangeista, laitoksia ei kuulla tarpeeksi, byrokratia lisääntynyt.”

6.3 Työntekijän ammattiryhmän rooli rangaistusajan suunnittelma-työssä

Oman ammattiryhmän rooli koettiin osajana olemisena ja vastuun kuormittavuutena. Asiantuntija osaamisen roolista, työtehtävien osaamisen hallinnasta, omien vahvuuksien tunnistamisesta sekä työn mielekkyydestä muodostui osajana oleminen. Asiantuntija osaamisen rooli rakentuu työroolista, jota ovat ohjaaminen, tukeminen, neuvominen, valvominen, suunnitteleminen, toteuttaminen, sijaisena oleminen, erityisasiantuntijuus, päihdetyö, esittelemine ja päätöksenteko.

”Toimin asiantuntijan roolissa oman ammattini kautta työryhmässä ja ammatillinen näkökulmani heijastuu asioihin, joihin otan kantaa.”

”vastaa, valvoo ja ohjaa ransun toteutusta ja seurantaa.”

Työtehtävien osaamisen hallintaa on huomioida lait, ohjeet ja osattava ottaa huomioon inhimillinen kohtelu vangin kanssa tehdyssä työssä, tämä koettiin työtehtävän moniulotteisuutena. Rikosseuraamustyötä ohjaavat valitus- ja oikaisuviranomaisten tekemät ratkaisut. Omien työtehtävien tärkeysjärjestykseen laittaminen koettiin priorisointitaitona. Osaamisen hallinta vaatii sietokykyä ymmärtää, ettei ole aina aikaa yksittäisen vangin asioiden hoitoon tai keskusteluun. Työntekijät kokivat osaamisen hallinnaksi vangin rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumisen arvioinnin kokonaisvaltaisuuden ja osa tätä on vangin vastuuttaminen tavoitteiden mukaiseen toimintaan.

”Valitus- tai oikaisuvaatimusviranomaisien ratkaisut sekä keskuksen johtajan tekemät, esittelystä poikkeavat päätökset linjaavat vastaisuudessa tehtävää työtä.”

”Ei juuri ole aikaa yksittäisen vangin asioiden hoitoon ja keskusteluihin...”

”tehtävä haasteellinen ja moniulotteinen, jossa tulee tuntea laki, asetukset ja toimia niiden mukaisesti.”

Omien vahvuuksien tunnistamista on löytää arvostus itse omasta työstään. Oman työn hallinnasta työntekijöille tuli kokemus luottamuksesta itseensä ja toiseen työntekijään. Työntekijät kokivat tärkeänä oman työn itsenäisyyden ja muiden antaman arvostuksen, toisaalta osa vastaajista koki vartijoiden työn vähäisen arvostuksen rangaistusajan suunnitelmatyössä. Päihdetyön arvostus on parantunut ja päihdetyöstä on tullut osa vankilan päivittäistä työtä. Työntekijät kokivat saadakseen arvostusta, on tehtävä työtä sen eteen ja hankittava täydennyskoulutusta pysyäkseen kehityksessä mukana.

”Arvostan omaa työtäni hyvin paljon, koska minuun luotetaan ja saan hyvin itsenäisesti toimia, eikä kukaan hengitä niskaani jatkuvasti.”

”Arvostus pitää löytää omasta työstä. Työyhteisössä harvemmin jaetaan arvostusta taikka tai osoitetaan eksplisiittisesti luottamusta. Itse luotan, että muut hoitavat työnsä niin hyvin kuin sillä hetkellä pystyvät.”

”Koen itse saavani arvostusta työssäni, mutta se vaatii oman panoksensa antamista tämän työn monipuolisiin tehtäviin sekä jatkuvaa täydennyskoulutusta että pysyy mukana.”

”Arvostus työtämme kohtaan on (valvontatyö) vähäistä joka näkyy mm. ”vankien töpinkien” jälkeisten seuraamusten jaossa.”

Työn mielekkyyttä kuvattiin haasteellisena, monipuolisena, vastuullisena ja mielenkiintoisena. Työn mielekkyyttä lähestyttiin vastakkaisista kokemuksista. Haasteellisuutta ja monipuolisuutta on vankilan tehtävä (uusinta rikollisuuteen vaikuttaminen) ja vastuu vankilajärjestyksestä (turvallisuus). Nämä tekijät tuovat ristiriitaisuutta ja soviteltavuutta suhteessa vankien rangaistusajan suunnitelmatyön toteutuksessa ja miten kaikki ratkaistaan kokonaisuus huomioiden. Rikosseuraamustyön mielenkiintoisuuden koettiin rakentuvan työn haasteellisuudesta sekä ongelmien ja tilanteiden ratkaisusta.

”Oma työ on haasteellista, mutta palkitsevaa.”

”Työ on erittäin haasteellista vaikkakin samanaikaisesti mielenkiintoista”

”Nykyisen johtajan aikana työmotivaatio lisääntynyt, samoin arvostus ja työ antavat hyvää haastetta ja motivaatiota.”

Vastuun kuormittavuus nimettiin työn raskauden kokemuksista. Työn raskaus työntekijöiden kokemuksina jakautui neljään kuormittavuuden osa-alueeseen. Omasta työstä ja työtehtävistä nousevat kuormittavuustekijät, joita ovat vastuu valvotussa koevapaudessa olevien vankien tarkastuskäyntien suunnittelu ja toteutus, vastuu esittelyistä ja päätöksenteon valmistelusta sekä paine tehdä nopeita ratkaisuja päätöksenteossa. Työntekijät kokivat kuormittavuutena tehdyistä päätöksistä saadun kritiikin sekä vankien tekemät kanteet ja valitukset, joihin valvoivat viranomaiset pyytävät selvitysvastauksia.

Työnorganisoinnattomuus aiheuttaa kuormitusta, jota vastauksissa ilmaistiin vastuullisen työparin puuttumisena, vähäisinä aika- ja työntekijäresursseina suhteessa työtehtävien määrään sekä epäselvinä työroolijakoina. Työntekijät kokivat yhtenä kuormittavuuden lähteenä vangit omine epärealistisine vaatimuksineen ja tarpeineen, jotka aiheuttavat työntekijöille stressiä ja kiireen tunnetta.

Omien voimavarojen tunteminen, itsensä kuunteleminen, omien mielipiteiden esittäminen ja työn priorisointi koettiin työntekijästä itsestään lähtevinä kuormittavuus tekijöinä.

”Täytyy ensin oppia kuuntelemaan itseään sekä priorisoimaan omaa työtään. Toisaalta taas suurimman ”paineen” omaan työhöni antaa usein vangit, ”joilla” ei todellakaan voi olla oikeutta kuormittaa työntekijää liikaa!? Eli onko järjestelmä ontuva, voiko vanki asettaa aikarajoja, kuka asettaa, jos joku muu kuin itse työntekijä, silloin voi ylikuormittumista. Jos taas lakia joudutaan rikkomaan, koska ei ole mahdollista resursseista johtuen hoitaa vankien asioita, on mielestäni vankilan johdon tehtävä asialle jotain, ei ainakaan yksittäisen työntekijän tarvitse polttaa itseään loppuun! Jokaisen työntekijän on mielestäni itse miettimään omat kykynsä ja voimansa työntekoon ja asiasta on puhuttava oman esimiehensä kanssa, jos kokee siinä jotain ongelmia!”

6.4 Työntekijöiden esittämiä kehittämistarpeita rangaistusajan suunnitelmatyöhön

Rangaistusajan suunnitelmatyön kehittämistarpeista nimettiin pääluokaksi tavoitteita edistävän työn kehittäminen. Tavoitteita edistävää työtä ovat vankilan sisäinen rangaistusajan suunnitelmatyön kehittäminen, yhteistyön kehittäminen, rangaistusajan suunnitelmatyön sisällön kehittäminen, työnorganisointi sekä rikosseuraamusalueen rangaistusajan suunnitelmatyön prosessin kehittäminen.

Vankilan sisäinen rangaistusajan suunnitelmatyön kehittämistä ovat työn kohdentaminen vaikuttavasti, työhön sitouttamisen lisääminen, oma-aloitteisuuden ja työmotivaation ylläpitäminen sekä toimintaverkoston rakentaminen.

Työn kohdentamista vaikuttavasti kuvattiin keskittyttämällä rangaistusajan suunnitelmatyössä motivoituneisiin vankeihin. Työntekijät kokivat, että Vaasan vankilaan tulisi sijoittaa niitä vankeja joiden rangaistusajan suunnitelmien tavoitteisiin olisi mahdollista vaikuttaa tarjotulla toiminnalla. Vaikuttavaa työtä tulisi kehittää järjestämällä ”etsivää sellityötä”, jolloin suunnitelmatyöhön saataisiin mukaan hiljaiset ja arat vangit. Koettiin, ettei tällä hetkellä aktiivisesti käydä tapaamassa vankeja asunto-osastoilla ja motivoimassa vankia rangaistusajan suunnitelmansa tavoitteiden mukaiseen toimintaan. Vankien rangaistusajan suunnitelmia tarkastellaan työryhmässä kolmesti vuodessa, mutta se ei ole kaikkien kohdalla riittävää.

”Ransujen kehittämisestä yleisesti tulee mieleen se, että keskitettäisiin motivoituneisiin vankeihin ja jätettäisiin motivoitumattomat ja todella vaikeat tapaukset (jengiläiset) vähemmälle huomiolle.”

”Etsivää sellityötä ei tehdä ja tämän vuoksi osa vangeista jää suorastaan ransutyöskentelyn ulkopuolelle.”

Työntekijät kokivat, että on lisättävä sitouttamista rangaistusajan suunnitelmatyöhön. Rangaistusajan suunnitelmatyöskentely tulee olla läpinäkyvää ja yhteisesti hyväksyttävää. Vankilan asunto-osastoilla työskentelevien vartijoiden osallistuminen rangaistusajan suunnitelmatyöryhmän kokouksiin tulee mahdollistaa työaikajärjestelyin. Työntekijät esittivät, että koulutettujen sijaisina toimivien vartijoiden rekrytointi ja täydennyskoulutusta tulee järjestää vankien rangaistusajan suunnitelmatyöstä.

”Sitoutuminen tarkoittaisi sitä, että yhteistä työtä tehtäisi läpi talon kaikkina päivinä, ei pelkästään ransukokouksessa.”

”...mutta esim kerrosvartijoiden täydellinen mukanaolo vaatisi joitakin työaikajärjestelyjä... Toki voisi sijaisista saada hyviä tiimin jäseniä/hyviä mielipiteitä.”

Kehittämällä työryhmäkokouksien kokoonpanoja, keskustelukulttuuria, työnjakoa ja vastuunottoa ylläpidetään työntekijöiden oma-aloitteisuutta ja työmotivaatiota. Työntekijät toivoivat, että työssä jaksamisen näkökulmasta tulee kasvattaa keski-

näistä luottamusta ja arvostusta, koska rikosseuraamustyössä on jo olemassa haastava asiakaskunta.

”Mielestäni olisi kuitenkin hyvä miettiä ransutiimillä mahdollisia kehittämistapoja, esim. kokouksien kokoonpanoja, kokouskulttuuria, työnjakoja, yhteistyö yleensä.”

”Asiakaskunta on vaikea ja käsiteltävät asiat hankalia, olisi erityisen tärkeää, että luottamus ja arvostus vankilan sisällä olisi 100%”

Toimintaverkoston rakentamisella saataisiin katkeamattomat palvelujatkumot, jotka ovat yhteistyöverkostoja, joiden avulla vangille mahdollistetaan esimerkiksi vankilassa aloitetun kuntoutumisen jatkaminen yhteiskunnan palveluissa. Työntekijät ehdottivat, että avolaitos/vapauttamisyksikköpalveluiden tulee sijaita asiallisen matkan päässä. Tällä hetkellä avolaitokset sijaitsevat kaukana Vaasan vankilasta, eikä ole tiedossa minne suunnitelmissa olevat vapauttamisyksiköt sijoitetaan, yksi voisi olla lähellä Vaasaa.

”Ransujen toteuttamisen resurssit ovat vähäiset, päihdepalvelut, opiskelupalvelut, ohjauspalvelut arkiselviytymiseen ovat liian vähäiset. Avolaitos/ vapauttamisyksikköpalveluja ei ole tarjolla asiallisen matkan päässä. Tarvitaan lisää yhteistyökumppaneita siviilistä päihdepalveluja, ohjelma(väkivalta), asumisenopettelu ja -harjaantuminen, työelämään opettelupalveluja, perheterapia tai –tuki.”

Työntekijät korostivat kokemuksissaan yhteistyön merkitystä rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamisessa. Yhteistyön kehittäminen muodostui rikosseuraamusalueen yhteistyön kehittämisestä, säännöllisistä yhteistyöpalaverista ja yhteistyön kehittämisestä yhteiskuntaan. Työntekijät esittivät, että rikosseuraamusalueen yhteistyötä on kehitettävä yhteisvastuulliseksi esimerkiksi valvotun koevapauden osalta. Valvottuun koevapauteen lähtevän vangin toimeenpanosuunnitelmaa tulee tehdä aidosti yhdessä alusta lähtien, jolla varmistettaisiin vangin tuettu pärjääminen siviilissä. Säännölliset yhteistyöpalaverit vankilan ja arviointikeskuksen välillä auttaisivat luomaan yhteisiä toimintatapoja ja näkemyksiä miten vangin kanssa tehty työ olisi samansuuntaista ja tavoitteellista. Vankilan työntekijöiden tulee ylläpitää yhteistyötä kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

”...läheisempi yhteistyö entisen KHL:n suuntaan vapautuville vangeille. ...Tärkeämpää olisi juuri saumaton yhteistyö loppuvaiheessa KHL kanssa, jotta ransuun ei tulisi epäjatkuvuuskohtaa vankilasta lähettäessä.”

”Säännölliset yhteistyöpalaverit joko henkilökohtaisten tapaamisten muodossa tai videoneuvotteluteitse auttaisivat yhteisien toimintatapojen ja näkemyksien muodostamisessa. Näitä tapaamisia olisi tarpeen järjestää sekä arviointikeskuksen ja Vaasan vankilan välillä että esim. suljettujen vankiloiden tai avolaitoksien kesken.”

”Jonkun pitäisi jatkuvasti kantaa vastuuta kuntasektorin suhteista, jotta vangin vastaanottavat tahot voisivat olla oikeasti jatkumoina ransuille.”

Rangaistusajan suunnitelmatyön sisällön kehittämistä ovat ohjeistus arvioinnille, työnkuvan jatkuva kehittäminen, erityispiirteiden huomioiminen ja vangin näkökulman huomioiminen.

Työntekijät kokivat tarvitsevänsä arviointi- ja työohjeen vankilassa tehtyyn rangaistusajan suunnitelmatyöhön. Työohjeen tulee sisältää arvio-ohjeita, milloin vangin rangaistusajan suunnitelman tavoite katsotaan edenneeksi tai toteutuneeksi ja miten tehty arvio kirjataan vankitietojärjestelmään. Työntekijät kokivat, että ohjeistuksella vältettäisiin toiminnan kieroutuminen. Kieroutumista kuvattiin vangin rangaistusajan suunnitelman tavoitteen muodollisella toteutumisella, ilman vangin aitoa ajattelutavan muutosta.

”Keskustelua siitä, mitä tavoitteilla tarkoitetaan ja mikä on ”oikeaa etenemistä” tulee käydä(esim. satunnaiset keskustelut eivät tarkoita, että tavoite on toteutunut). Toteutumiskirjauksiin tulee kiinnittää huomiota ja tavoitteet tulee paremmin huomioida kaikessa vankien kanssa tehtävässä työssä.”

”Joistakin rangaistusajan suunnitelman perusteista tulisi käydä tarkentavaa keskustelua, esim. milloin jokin tavoite on toteutunut, riittääkö muodollinen asioiden toteutus, jos vaaditaan sisällöllistä esim. ajattelun muuttumista, miten se mitataan ja vältetään toiminnan kieroutuminen lähinnä valheellisen kuvan antamiseksi ajattelusta ja käyttäytymisestä.”

Työntekijät kokivat tärkeäksi kehittää rangaistusajan suunnitelmatyöryhmälle työnkuva. Työnkuva tulisi sisältää pääkohdat työryhmän tehtävistä ja vastuunjaosta, tämä toimisi esitteenä työryhmästä muille työntekijöille ja ulkopuolisille toimijoille. Rangaistusajan suunnitelmatyön sisäistä tiedonkulkua tulisi kehittää turvallisuusasioissa, keskustelua yhdessä turvallisuusasiat huomioiden ja salassapitovelvollisuudet säilyttäen. Rikosseuraamusesimiehen työroolia tulisi kehittää ja jämäköittää rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamisesta vastaavana työntekijänä.

”Työryhmän pitäisi tehdä itselleen ”työnkuva”...”

”Tiedonkulun täytyy parantua, erityisesti turvallisuusasioiden kannalta, ei tämä vankeinhoito nyt mitään salatiedettä voi turvallisuuden osalta olla!”

”Rikosseuraamusesimiehen roolia pitäisi jämäköittää ja heille pitäisi kuulua selkeämmin vastuu ransujen etenemisestä ja asioiden esittely ja esiin tuominen.”

Vankien ja vankiloiden erityispiirteiden huomioiminen rikosseuraamusalueen toiminnassa tuotiin esille kehittämistarpeena. Vankilan erityispiirteillä tarkoitetaan vankilan rakenteita, toimintoja, ympäristöä ja henkilöstörakenteita. Vankien erityisryhmiä ovat pitkää tuomioita suorittavat, jengiläiset, väkivaltaiset, seksuaalirikolliset, joiden sijoittamisessa vankilaan tulisi huomioida vankilan ja muiden vankien turvallisuus sekä osallistuminen rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan. Esitettiin kehitettäväksi toimintamalli: mikäli vanki rikkoo rangaistusajan suunnitelmallisen toiminnan ehtoja, asia käsiteltäisiin johdonmukaisesti ja rikkeistä seuraisi selkeät ja tasapuoliset seuraamukset. Nämä olisivat yhteisesti sovittuja. Toimintamallin tulisi olla rikosseuraamusalueen yhteinen, koska päättökenteko suhteessa vankeihin on hajautettua arviointikeskuksen ja vankilan kesken.

”Kuunnellaan myös laitoksen mielipidettä, erikoistutaan, ei kaikki vankilat saman työntekijöitä. ”pahat pojat” ja avolaitos/koevapaus miehet eri vankiloihin, ei pilata avolaitoskelpoisuuksia väärällä rekrytoinnilla.”

”Kehittämistarpeina näkisin ehkä toiminnan nopeutumisen ja erityisesti ns. ongelmavankien asioiden käsittelyn ja esim. laitossiirtojen suoraviivaistamisen. Tulee jopa harkita, ko. tapaukset eriytetään normaalista sijoittelumekanismista kokonaan, jolla ei ole kovin paljon annettavaa näissä tapauksissa... Ongelmavankien kohdalla sijoittelukriteerit poikkeavat täysin normivangeista.”

”Selkeiden tasapuolisten (töpinki) seuraamusten jakamista, sekä työn uskottavuuden lisäämiseksi riittäviä henkilöstöresursseja.”

Vangin oman näkökulman huomioiminen koettiin vangin osallisuutena oman rangaistusajan suunnitelman toteuttajana. Työntekijät kokivat, että vanki itse toimii aktiivisena osallistujana ja ilmaisee omat tavoitteet, voimavarat, sitoutumisen mahdollisuudet ja tekee yhteistyötä vankilan työntekijöiden kanssa.

”Myös vangin näkökulman huomioimista tulee kehittää työskentelyssä ja passiivisten vankien motivointiin tulee olla resursseja, jotta myös heidän kohdallaan saadaan tavoitteet saavutettua.”

Rangaistusajan suunnitelmatyön organisointi sisältää käsitteen rangaistusajan suunnitelmatyön tavoitteet ja työntekijäresurssit tasapainoisiksi. Tätä kuvattiin

kommentilla, mitä laajempia tavoitteita asetetaan vankien rangaistusajan nitelmiin, sitä enemmän tarvitaan työntekijäresursseja ja aikaa. Tämä näkemys oli yhteinen vankilan ja arviointikeskuksen työntekijöillä.

”Ainahan resursseja on liian vähän! Vankeuslaki 2006 muutti vankiloiden toimintaa ja vankien tuomioiden aikaisen toiminnan lisäämiseen radikaalisti. Mitä se tarkoitti yksittäisiin laitoksiin... Ei tullut resursseja merkittävästi!!! Näin pärjätään, mutta ei ole lain hengen mukaista, että varmasti 50 % vangeista jää oikeasti vaille niitä mahdollisuuksia, joita suuremmat resurssit antaisivat. Tarkoitan lähinnä lyhytuomiosia, joille ei keritä tekemään mitään, kun he ovat jo poistuneet tällä kertaa tästä oravanpyörästä, kunnes taas saapuvat kuukauden visiitille.”

”Rangaistusajan suunnittelutyö on puutteellisesti resursoitua, mikä näkyy mm. siinä, että on jouduttu joustamaan yksittäisen vangin asioiden käsittelyyn suunnatun panostuksen määrän/ajankäytön suhteen... kuten koulutus- kehittämistyö kuluttavat työaikaa.”

Rikosseuraamusalueen rangaistusajan suunnitelmatyöprosessin kehittäminen muodostettiin käsitteistä arviointikeskuksen johtajuuden linjakkuus, arviointikeskuksen keskeisen aseman merkitys, vankituntemuksen hyödyntäminen ja suomalaista tutkimusta arvioinnista ja uusimisriskeistä. Työntekijät kokivat jatkuvassa muutoksessa ja arviointikeskuksen johtajien vaihtumisen keskellä elämisen kuluttavan voimavaroja. Arviointikeskuksen johtajien vaihtuvuus on vaikuttanut päätöksentekoon ja tämä on koettu vankiloissa linjattomuutena. Vaihtuva johtaja on muuttanut toimintaa ja painostusta, sen vaikutusta toteuttajatasolle ei ole aina huomioitu. Työntekijät esittivät, että arviointityöprosessin kehittämisessä on otettava huomioon arviointikeskuksen keskeinen asema ja pohdittava arviointityön muutoksien vaikutuksesta muihin rikosseuraamusalueen toimijoihin. Vaasan vankilan työntekijöiden vankituntemuksen hyödyntäminen on jäänyt osittain vähäiseksi tai kokonaan huomioimatta

”arviointiyksikön ristiriitainen ja linjaton päätöksenteko heijastuu käytännön paikalliseen työhön lamaavasti.”

”Lisäksi jatkuvassa muutoksessa eläminen ja siihen orientoituminen sekä erityisesti johtajan tehtävien hoito lyhyen ajan sisällä usean eri virkamiehen toimesta kuluttavat voimavaroja.”

”Vaikuttaa siltä, että lsy ei vielääkään ymmärrä eroa Vaasan ja Saramäen vankiloiden luonteella, vaikka kävivätkin tutustumassa täällä syksyllä. Varmaan sielläkin on paineensa, mutta aina puheet ja toiminnot eivät ole linjassa.”

Toivotaan suomalaista tutkimusta vankien arvioinnista ja uusimisriskeistä.

Kuvio 2. Tutkimuksen käsitekartta

7 TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Työntekijät kokivat rangaistusajan suunnitelmatyön mielekkääksi ja tavoitteelliseksi. Työssä vangin rangaistusajan suunnitelma koettiin välineeksi, joka selkeyttää työntekijöiden työskentelyä vangin kanssa. Työntekijöiden näkemys rangaistusajan suunnitelman edistymisen keinoista kiteytyi ajatukseen keppi ja porkkana, jossa vangin edut ja velvoitteet kytketään rangaistusajan suunnitelmien tavoitteisiin. Rangaistusajan suunnitelmatyön mukainen työ vaatii pitkäjänteisyyttä ja uskoa vangin selviytymisen mahdollisuuksiin. Vangin oman tahtotilan merkitys korostui rangaistusajan suunnitelmatyön onnistumisessa. Vangin omaisten merkitys vaikuttaa vangin motivoitumiseen rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamiseen. Etäisyys lähiomaisiin voi estää vangin motivoitumisen rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamiseen muualla kuin Vaasan vankilassa, jossa ei ole tarjolla tavoitteen mukaista toimintaa.

Uudesta rangaistusajan suunnitelmatyötavasta kertyneen kokemuksen ohuus näkyi henkilökunnan ristiriitaisena asennoitumisena rangaistusajan suunnitelmatyön merkitykseen, joka näkyy saavutettujen tulosten mitätöintinä ja työtavan vastustamisena. Rangaistusajan suunnitelmatyön jäsentymättömyys, linjattomuus ja ohjeistuksen puutteellisuus kuormittavat työntekijöitä. Tässä tutkimuksessa nousi kolme vankeihin liittyvää erityishuomiota, jotka koettiin haastaviksi rangaistusajan suunnitelmatyössä. Pitkää tuomiota suorittavien vankien suunnitelmien toteutumisen haasteellisuutta lisää pitkä aika vapautumiseen. Lyhyttä tuomiota suorittavilla ongelmat saattavat olla niin laajoja, ettei vankila aikana ehditä tehdä käytännössä mitään. Vankien turvallisuuteen liittyvät riskitekijät nousevat toisinaan esteeksi sijoittaa vanki hänelle tarkoituksenmukaiseen toimintaan.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin työntekijöiden kokemuksista Vaasan vankilan moniammatillisesta työryhmästä. Työryhmä koettiin vankilan työyhteisöä yhdistäväksi tekijäksi sekä työajan tehostamisena. Launiksen(1997) mukaan moniammatillisen työskentelyn tarkoituksena on parantaa yhteistyön laatua, parantaa eri

koulutuskuntien välisiä raja-aitoja sekä lisätä luovuutta yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Tutkimuksen tulokset vahvistavat tätä huomiota.

Rangaistusajan suunnitelmatyöryhmän kokous koettiin matalan kynnyksen paikana vaikuttaa käsiteltäviin asioihin. Työryhmän kohtaaminen on vuorovaikutusta vangin kanssa, jossa vanki kohdataan ammatillisesti, avoimesti ja rehellisesti. Työryhmän toiminnalla on vähennetty työntekijöiden omia tulkintoja vangin rangaistusajan suunnitelman toteuttamisesta ja estetty toiminnan sirpaloituminen. Tässä tutkimuksessa työntekijöiden kokemukset vahvistavat Isoherrasen (2005) tulkintaa moniammatillisuudesta, sen olevan eri asiantuntijoiden pyrkimystä yhdessä ratkaista ongelmia tapauskohtaisesti ja keskeisintä siinä on vuorovaikutus ja eri alojen asiantuntijuuden hyödyntäminen.

Vaasan vankilan moniammatillinen työryhmä on toimintamallina uusi ja kehittymässä tehtävässään. Työryhmään osallistujat kokivat sen avoimena ja keskustelukulttuurin parantuneen toiminnan kehittymisen aikana. Työryhmän keskusteluissa on päästy vaiheesta ”ihmiset riitelevät” vaiheeseen ”asiat riitelevät” ja tiedonvaihto koettiin tehokkaaksi. Veijola, Isola & Taanilan (2006) tulkinnassa moniammatillista työstä, jossa kaikki työskentelevät yhdessä keskustellen näkyi tämän tutkimuksen tuloksissa.

Tässä tutkimuksessa Vaasan vankilan työntekijät kokivat ammatillisen sitoutumisen rangaistusajan suunnitelmatyöhön olevan hyvä niillä, jotka osallistuivat kokouksiin ja toimivat oman työnsä vaatimusten mukaan. Tämä näkyy tutkimuksessa vankilan työryhmän työn avoimuutena ja erilaisuuden hyödyntämisenä. Engströmin (1993) ja Launiksen (1997) tulkinnat moniammatillisesta työstä vahvistuvat tästä tutkimuksesta saatujen työntekijäkokemuksista, minkälaista on työskennellä moniammatillisessa työryhmässä.

Vaasan vankilan moniammatillinen työryhmä koordinoi vankilassa rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamista. Vankien rangaistusajan suunnitelmien tavoitteet painottuvat päihde-, sosiaali- ja mielenterveystyöhön, mistä seuraa työn epätasainen jakautuminen. Työryhmän työntekijät kaipaivat selkeitä työnkuvia, vastuullista työparia jakamaan työtä sekä selkeätä vastuunottoa työtehtävistä. Rangais-

tusajan suunnitelmatyön toteuttamisessa työtä teettävät turvallisuusasiat ja kien erityisryhmät.

Rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamista estäväksi tekijöiksi koettiin puutteelliset merkinnät vankitietojärjestelmässä sekä joidenkin sisäisten sidosryhmien sitoutumattomuus, jota näkyi osallistumattomuutena työryhmän kokouksiin. Toiminnan kypsyttömyydestä johtuu, että työntekijät suhtautuvat kriittisesti työtapaan. Toisaalta todetaan, että suunnitelmat ja tavoitteet ovat osa arkipäivää, mutta puutteena koettiin vankien rangaistusajan suunnitelmien epärealistisuus ja niiden toteuttamisen arviointi.

Tutkimuksessa nousi selkeästi esille, että rangaistusajan suunnitelmatyötä toteutaville työntekijöille vankien suunnitelmat ovat antaneet selkeän työvälineen. Tutkimuksen tulokset tukivat lainsäätäjän tarkoitusta, että vangin rangaistusaika on ennustettavissa oleva, suunnitelmallinen ja vaikuttava prosessi. Launiksen (1997) mukaan moniammatillinen yhteistyö parantaa yhteistyön laatua ja lisää luovuutta yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Tässä tutkimuksessa kerätyt kokemukset tiivistyvät toteamukseen, että moniammatillinen työryhmätyö on selkeyttänyt tavoitteellisen työn toteuttamista ja vähentänyt toiminnan hajautumista.

Rangaistusajan suunnitelmatyössä työntekijät kokivat olevansa oman alansa osajia. Osaaminen muodostui omasta työtehtävästä ja sen erityisasiantuntijuudesta. Kysyttäessä työntekijöiltä omasta ammattiroolistaan, he vastasivat työn olevan haasteellista, monipuolista, mielenkiintoista ja palkitsevaa. Osaamisen hallintaa kuvattiin olevan ymmärrys oman työtehtävän moniulotteisuudesta, kyvystä priorisoida omaa työtään sekä sietokykyä ymmärtää ajankäytön ja annettavan tuen rajallisuus. Tärkeänä koettiin omien vahvuuksien tunnistaminen, jota on koettu arvostus, luottamus ja itsenäisyys työtehtävissä. Tässä tutkimuksessa työntekijät kokivat, että on opittava vastuuttamaan vanki omissa asioissaan, kuntoutumisessa sekä rangaistusajan suunnitelmansa toteuttajana.

Vankilan sekä arviointikeskuksen työntekijöille oli yhteistä kuormittavuudessa vähäiset aika- ja työntekijäresurssit sekä epäselvät työrooli- ja tehtäväkäsitykset. Aistittavissa oli, että työntekijät haluaisivat enemmän virallista ohjausta tekemälleen työlle, toisin

sanoen ammattiroolin vahvistaminen helpottaisi työntekijöitä tehtävissään ja auttajanroolissa. Arviointityössä tehtyihin ratkaisuihin kohdistuva vankien ja vankiloiden antama kritiikki kuormittaa arviointikeskuksen työntekijöitä. Kuormittavuutta lisää erityisesti kanteluihin ja valituksiin vastaaminen valvoville viranomaisille. Vankilan työntekijät kokivat kuormittavuutena vangit, jotka omine epärealistisine vaatimuksineen ja aikatauluineen aiheuttavat stressiä.

Vankilan sisäisen rangaistusajan suunnitelmatyön kehittämiseen kuuluu vaikuttavan työn kohdentaminen motivoituneisiin vankeihin. Työntekijät kehittäisivät kehittää ”etsivää sellityötä”, jolloin suunnitelmatyöhön saataisiin mukaan hiljaiset ja arat vangit, jotka tällä hetkellä jäävät vähemmälle huomiolle.

Työntekijät kokivat, että rangaistusajan suunnitelmatyöhön sitouttamista tulee lisätä. Työntekijät esittivät, että vartijan työ tulisi nähdä vaikuttavana. Rangaistusajan suunnitelmatyön kokonaisuutta tulisi kehittää kokoajan huomioiden omaloitteisuus ja työkyvyn ylläpitäminen. Viitaten Mattilan (2010) toteamukseen, että moniammatillisen yhteistyön toteutumisen tärkein edellytys on moniammatillinen arvostus. Tässä tutkimuksessa työntekijät toivat esille luottamuksen ja arvostuksen saamisen työssä tärkeäksi. Työntekijät kiinnittivät huomiota toimintaverkostojen rakentamiseen, joka koettiin keskeneräiseksi eikä ole erityisesti kenenkään vastuulla.

Yhteistyön, yhteistyössä kehittämisen ja yhteisten palaverien pitäminen koettiin useissa vastauksissa kehittämistarpeeksi. Tulee pitää säännöllisiä yhteistyöpalaveriteita vankilan ja arviointikeskuksen välillä, joko läsnä ollen tai videoneuvotteluteitse. Vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä tulee olla saumaton yhteistyö kohdistuen vapautuviin vankeihin. Työntekijät esittivät kehitettävän yhteistyötä kuntien ja kolmannen sektorin toimijoihin, jota painotettiin jo lakiuudistuksen yhteydessä, mutta työntekijät kokevat sen vaativan lisäresursointia.

Rangaistusajan suunnitelmatyön sisältöä tulee kehittää luomalla arviointi- ja työohje vankilassa toteutettuun suunnitelmatyöhön. Työtapamenetelmien yhdenmukaistaminen auttaisi ymmärtämään mitä vangiin tavoitteella tarkoitetaan ja mikä on tavoitteen oikeaa saavuttamista. Tähän kehittämistarpeeseen tulee vuoden 2010

aikana osittainen parannus, kun rikosseuraamusalalla tullaan ottamaan käyttöön vankitietojärjestelmän uudistus, alku- ja loppuvaiheen arviointeineen.

Vankilan moniammatilliselle työryhmälle kaivattiin omaa työnkuvaa, jossa työntekijöiden työroolit ja vastuut olisivat selkeästi esillä. Moniammatillista työryhmää on kehitetty yhdessä vuodesta 2006 lähtien. Niille, jotka eivät osallistu aktiivisesti tähän työryhmätyöskentelyyn, työroolit ja vastuut ovat edelleen epäselviä. Vankilaan/rikosseuraamusalalle tulee kehittää ohje, miten rangaistusajan suunnitelmiin liittyvissä toiminnoissa tapahtuvia vankien retkahduksia ja/tai rikkeitä käsitellään selkeästi ja johdonmukaisesti. Rangaistusajan suunnitelmien tavoitteissa ja toiminnoissa vangin oman mielipiteen huomioimista on edelleen kehitettävä.

Rangaistusajan suunnitelmatyön organisoinnin kehittämisessä suunnitelmatyön tavoitteet ja työntekijäresurssit tulisi olla tasapainossa. Tutkimuksessa työntekijät kokivat, että mitä laajempia tavoitteita asetetaan, sitä enemmän tarvitaan työntekijäresursseja ja aikaa. Kokemus oli vankilan ja arviointikeskuksen työntekijöiden yhteinen. Rikosseuraamusalueen rangaistusajan suunnitelmatyön prosessin kehittämistä pitää jatkaa yhteisen linjan löytämiseksi. Tarvitaan myös suomalaista tutkimusta arviointimenetelmistä ja uusimisriskeistä, koska saatavilla on vain ulkomaista tutkimusta.

8 POHDINTA

Tutkimuskohteeksi valittu aihe oli ajankohtainen, sillä rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamista on tehty vankeuslakiuudistuksen (2006) jälkeen kolmisen vuotta. Rangaistusajan suunnitelmatyö on vielä virallisesti ohjeistamaton ja kiinnostus kohdistui mitä kokemuksia tutkimus toisi esille. Tutkittavana oleva ilmiö on lähellä tutkimuksen tekijöiden omaa työtä. Tutkimus tehtiin parityönä, joka toi tekijöille kokemusta yhteisesti tehdystä projektista. Opinnäytetyöprosessi on ollut mahdollisuus oppia erilaisia lähestymistapoja tutkittavaan ilmiöön. Tutkimuksen tekeminen on vaatinut suunnitelmallista ajankäyttöä, haasteena on ollut opiskelun, työ- ja perhe-elämän yhteen sovittaminen.

Tutkimuksen tutkimusongelmat jaettiin neljään tutkimusteemaan. Oman työn tutkimisessa oli otettava huomioon luotettavan tiedon ja objektiivisuuden säilyttäminen. Tutkittavasta ilmiöstä ei ole saatavilla rikosseuraamustyöhön liittyvää tutkimusta, joten tutkimusten vertailua ei ole voitu tehdä. Tässä tutkimuksessa käytettiin tiedonkeruumenetelmänä teemakyselylomaketta, johon vastattiin esseemuotoisesti kirjoittaen. Valittaessa tutkimusmenetelmää käytettiin arviointimittarina, miten tutkimuksen tekijöiden vaikutusta vähennettäisiin vastausten luotettavuuteen ja aitouteen. Tutkimuskohde oli lähellä tutkimuksen tekijöitä, mutta saadun tutkimusaineiston perusteella läheisyys ei heikentänyt aineiston luotettavuutta. Teemahaastattelua käyttäen ja tutkimusjoukkoa määrällisesti vähentäen olisi tutkijoiden vaikutusta saattanut näkyä tutkimustuloksien luotettavuudessa.

Teemakyselyaineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Analyysin avulla löydettiin pelkistämällä keskeiset käsitteet ja luotiin aineistosta selkeä luokittelu. Aineiston analyysi, joka perustui omiin tulkintoihin vastauksista, olisi toinen tutkija saattanut nähdä ja tulkita eri tavoin. Valitulla menetelmällä tuli selkeitä tutkimustuloksia. Tutkimuksen tulokset ovat työntekijöiden kokemuksia tehdystä rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamisesta ja ovat siten uskottavia. Tutkimuksen uskottavuuteen on kiinnitetty huomiota koko opinnäytetyöprosessin ajan kuvaamalla tehtyjä valintoja.

Analyysin luotettavuuden arvioimiseksi tulososiossa on esitetty luokituslisesti ja käytetty suoria lainauksia, joista lukija voi arvioida tulkinnan onnistuneisuutta. Tutkimuksen kulkua on kuvattu tarkasti ja tulosten tulkintaa on tehty johdonmukaisesti ja selkeästi, kuvaten se käsitekartassa. Tulososiossa tulokset on auki kirjoitettu siten, että lukija voi ymmärtää vankilatyössä käytettyä sanastoa.

Tutkimustulokset ovat hyödynnettävissä suunnitelmassa yhteisiä koulutustilaisuuksia Vaasan vankilan rangaistusajan suunnitelmatyön kehittämiseksi. Tutkimustulokset antavat perusteita työntekijäresurssien kohdentamisesta vaikuttavaan työhön Vaasan vankilassa.

Tutkimus antoi aihetta jatkotutkimuksiin selvittää ns. keppi ja porkkana-ajattelua eli etujen kytkemistä vangin rangaistusajan suunnitelman edistymiseen. Lakiuudistuksen ehdotuksessa tämä oli esillä, mutta lain eduskuntakäsittelyssä se jätettiin pois. Siksi olisi hyvä tutkia valtaa eli tässä tapauksessa laitospöytäkäyttöä, jota vankeuslain säädännöllä ja perustuslain tulkinnalla on pyritty vähentämään. Näkökö laitospöytäkäyttö kuitenkin toteuttamisen tasolla?

Toinen jatkotutkimusaihe liittyy vertailututkimukseen. Vaasan vankilassa on päädytty moniammatilliseen työryhmätyöskentelyyn rangaistusajan suunnitelmatyön toteuttamisessa, kiinnostaisi tietää miten muut rikosseuraamusalan yksiköt ovat ratkaisseet ja toteuttaneet tehtävän?

Tämä tutkimus kohdistui työntekijöiden kokemuksiin, olisi erittäin mielenkiintoista tutkia vankien kokemuksia rangaistusajan suunnitelmien tavoitteellisuudesta ja sen onnistumisesta. Työn kehittäminen ilman asianomaisen kokemusta, on rakenteiden kehittämistä, ei sisällön kehittämistä.

LÄHTEET

A509/2006 Valtioneuvoston asetus vankeudesta 21.6.2006

Andrews, D.A. & Dowden, C. 2007. The Risk–Need–Responsivity Model of Assessment and Human Service in Prevention and Corrections: Crime-Prevention Jurisprudence. *Canadian Journal of Criminology & Criminal Justice*; Oct2007, Vol. 49 Issue 4, p439-464.

Engström, Y. 1993. Moniammatillisten tiimien toiminnan analysointi. Teoksessa Simoila Riitta & Harlamov Anna & Launis Kirsti & Engström Yrjö & Saarelma

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy

Gottfredson, S. & Moriarty, L. 2006. Clinical Versus Actuarial Judgments in Criminal Justice Decisions: Should One Replace the Other? *Federal Probation*; Sep2006, Vol. 70 Issue 2, p15-18.

Harris, A. & Hanson, R. K. 2003. THE DYNAMIC SUPERVISION PROJECT: Improving the Community Supervision of Sex Offenders. *Corrections Today*; Aug2003, Vol. 65 Issue 5, p60.

Helsingin Sanomat 2007. Vangit muuttuneet 20 vuodessa entistä sairaammiksi.[online]. Päivitetty 15.8.2007 [viitattu 26.10.2009] Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Vangit+muuttuneet+20+vuodessa+entist%C3%A4+sairaammiksi/1135229535025>](http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Vangit+muuttuneet+20+vuodessa+entist%C3%A4+sairaammiksi/1135229535025).

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Vantaa. Tammuvooren kirjapaino Oy.

Hollin, C. R. & Palmer, E. J. 2006. Offending behaviour programmes: development, application, and controversies. Chichester : Wiley

Hypen, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993 - 2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.

- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta universitas Tamperensis 696 .
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. 13-14. Helsinki. WSOY.
- Karsikas, V. 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Vammala. Vammalan kirjapaino Oy.
- Krause, K. & Kiikkala, I. 1996. Hoitotieteellisen tutkimuksen peruskysymyksiä. Tampere. Tammer-Paino Oy.
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede 11, (1):3-12.
- Kuutti, Jari, rikosseuraamusesimies 5.1.2010. Vaasan vankila, Vaasa. Haastattelu. L767/2005. Vankeuslaki 23.9.2005
- Launis, K. 1997. Moniammatillinen ja rajojen ylistykset asiantuntijatyössä. Teoksessa Kirjonen J, Remes P, Eteläpelto A, toim. Muuttuva asiantuntijuus. 122-133. Jyväskylä. Koulutuksen tutkimuslaitos Jyväskylän yliopisto.
- Mattila, K-P. 2010. ASIAKKAANA IHMINEN työnä huolenpito ja auttaminen. Juva. PS-kustannus.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja (toim.). Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.
- Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuspaketti. Tallinna. Tietosanoma.
- Muiluvuori, M. 2009. Vangit aluevankiloittain ja vankiloittain Rikosseuraamusviraston monisteita 3/2009
- Murto, K. 1997. Yhteisohoidon suuntauksia. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mäkipeska, M. & Niemelä, T. 2005. Haasteena luottamus – Työyhteisön sosiaalinen pääoma ja syvärakenne. Helsinki. Edita Prima Oy.

Perttula, J. 2005. Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Teoksessa Perttula Juha & Latomaa Timo (toim.) 116 - 158. Helsinki. Dialogia Oy.

Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2 / 2007. PERHE ON YKKÖNEN Perheleiritointi vankilassa. (moniste) [viitattu 21.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.vankeinhoito.fi/15374.htm>> .

Rikosseuraamusalan päihdestrategia 2004. [online]. [viitattu 21.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.rikosseuraamus.fi/29334.htm>> .

Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008. [online]. [viitattu 21.10.2009] Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/y98fikdy4.pdf>> .

Rikosseuraamuslaitos 2010 Organisaatio. [online]. [viitattu 23.3.2010] Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.rikosseuraamus.fi/49205.htm>>

Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyö. [online]. Päivitetty 29.05.2009 [viitattu 23.3.2010] Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.rikosseuraamus.fi/4829.htm>> .

Sirkola, Tuija, ma. erikoissuunnittelija 30.10.2009. Vaasan vankila, Vaasa. Haastattelu.

Suoranta, E. 2010. Rikosseuraamusesimiehen ransu-käsikirja.

Taanila, A. & Larivaara P 2004. Perheet osaksi moniammatillista yhteistyötä – moniammatillisen perhetyön koulutuksen arviointia. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti. Vol 41, nro 3, 228-239.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Vaasan vankilan kristillisen päihdekuntoutus osaston käsikirja 2008

Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen periaateohjelma 1998. [online]. Muutettu 23.11.1999 16:15[viitattu 23.3.2010]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://oiva.om.fi/asp/system/empty.asp?>> .

Veijola, A. Isola, A. & Taanila, A. 2006. Moniammatillinen perhetyö edellyttää keskustelua. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti. Vol 43, nro 3, 186-197.

LIITTEET

LIITE 1

RIKOSSEURAAMUSVIRASTO

Päätös

26.11.2008

47 /912/2008

Tiina Larikka
Apulaisjohtaja
Vaasan vankila
PL 23,
65101 Vaasa

Sari-Päivi Lehtinen
sairaanhoidtaja
Vaasan vankila
PL 23,
65101 Vaasa

Hakemuksenne 29.10.2008

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamusvirastolta tutkimuslupaa Vaasan ammatti-
korkeakoulun sosiaali- ja terveysalan johtamisen ja kehittämisen ylempää
amk-tutkinnon opinnäytetyötä varten.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Tutkimuksen aiheena on tutkia ”vankien rangaistujan suunnitelmatyötä moniammatillisena tiimityönä.”

Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Vaasan vankilassa vankien rangaistujan suunnitelmatyötä tekevät henkilöt.

Tutkimuksen toteutus

Haastattelututkimus.

Lupahakemus

Haette lupaa tutkimuksen suorittamiseen sekä henkilöstön haastatteluun.

Päätös

Lupa yksittäisen vankilan tai aluetoimiston henkilökunnan haastatteluun on vankilan tai aluetoimiston johtajan päättävaltaan kuuluva asia. Lupahakemuksessa ei pyydetä tietoja vangeista tai heidän henkilökohtaista haastattelua tai muuten yksittäiseen vankiin kytkettäviä tietoja. Hakemuksenne ei siten sisällä sellaista, mihin tarvitaan Rikosseuraamusviraston lupa.

D:\Tekstit\Tutkimus\tutkimusluvut\08 FBI\Tutkimuslupa Larikka ja Lehtinen.doc

Käyntiosoite
Albertinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

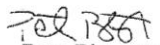
Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

Vaikka aikomanne tutkimus ei ole luvanvarainen, on siinä syytä noudattaa samoja yleisiä periaatteita, joita edellytetään noudatettavaksi Rikosseuraamusviraston myöntämässä tutkimusluvissa. *(Henkilökunnan osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkimuksen toteutus ja muun tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta häiriötä vankilaosastojen muulle toiminnalle. Tutkimustulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä tutkimuksen valmistuttua.)*

Toivon, että tutkimuksen valmistuttua lähetätte siitä kopion Rikosseuraamusvirastoon sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA).

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja
Länsi-Suomen aluevankilan johtaja Jaakko Kopra
Vaasan vankilan johtaja Taina Nummela

LIITE 2

SAATEKIRJE

16.12.2009

Vaasan vankilan ja Länsi-Suomen sijoittajayksikön työntekijöille

Olemme Vaasan ammattikorkeakoulun ylemmän amk-tutkinnon opiskelijoita. Olemme tekemässä sosiaali- ja terveystieteiden kehittämissä ja johtamisen koulutusohjelman opinnäytetyötä. Tässä tutkimuksessa selvitetään mitä kokemuksia työntekijät ovat saaneet vankien rangaistusajan suunnitelmien toteuttamisesta Vaasan vankilassa vuoden 2006 vankeuslakimuutoksen jälkeen. Tutkimuksemme kohdentuu Vaasan vankilan toimintatapoihin ja Länsi-Suomen sijoittajayksikön toiminta on kiinteä osa Vaasan vankilan vankien rangaistusajan suunnitelmien toteuttamista.

Tulemme käsittelemään saamamme aineiston neutraalisti, luottamuksellisesti ja tutkimuksen valmistumisen jälkeen aineisto hävitetään. Työtämme ohjaan Vaasan ammattikorkeakoulun yliopettaja Andrew Sirkka (andrew.sirkka@puv.fi). Tutkimusluvan meille on myöntänyt Vaasan vankilan johtaja Taina Nummela sekä Rikosseuraamusvirasto.

Pyydämme kohteliaasti vastaamaan esseemuotoisesti kysymyksiin oman työtehtävänne ja kokemuksenne näkökulmasta. Pyydämme palauttamaan vastauksenne 15.1.2010 mennessä, joko sähköisesti alla oleviin osoitteisiin tai kirjeitse ”Tutkimusvastaus/ Larikka & Lehtinen”, PL 23, 65101 Vaasa

Kiittäen

Tiina Larikka tiina.m.larikka@om.fi

Sari-Päivi Lehtinen sari-paivi.lehtinen@om.fi

Ikä:

Ammattinimike:

Koulutustausta:

Työkokemus:

Työpaikka:

OHJE: Kuvailkaa vapaamuotoisesti omat kokemuksenne ja näkemyksenne alla esitetyistä rangaistusajan suunnitelmatyön toiminnan teemoista.

1. Kokemuksenne siitä, miten vankien rangaistusajan suunnitelmat konkretisoituvat käytännön toiminnaksi? (Esimerkiksi: Millä keinoilla vankia motivoidaan suunnitelman toteuttamiseen? Mitkä asiat edistävät rangaistusajan suunnitelmia ja mitkä ovat esteitä? Toteutuvatko asetetut tavoitteet? jne.)

2. Kokemuksenne siitä, mitä on Vaasan vankilan moniammattillinen rangaistusajan suunnitelmatyö? (Esimerkiksi: Mikä on työryhmän merkitys? Miten sitoutuminen ja moniammatillisuus näkyy työryhmän työssä? Miten asioita käsitellään ja minkälainen keskustelukulttuuri työryhmässä on? Miten sijoittajayksikön tekemä työ näkyy Vaasan vankilan työryhmä työssä ja päinvastoin? Miten rangaistusajan suunnitelmiin liittyvät tehtävät jakautuvat? jne.)

3. Mikä on oman ammattiryhmänne rooli rangaistusajan suunnitelmatyössä?
(Esimerkiksi: Mikä on osuutenne rangaistusajan suunnitelmiin liittyvässä päätöksenteossa? Miten vastuu tai kuormittuminen näkyy työssänne? Koetteko arvostusta, luottamusta ja/tai haasteellisuutta tehtävässänne? jne.)

4. Millaisia kehittämistarpeita näette tai koette rangaistusajan suunnitelmatyössä? (Esimerkiksi: Vaasan vankilan ja Länsi-Suomen aluevankilan sijoittajayksikön yhteistyö? Miten rangaistusajan suunnitelma työ on resursoitu? jne.)